

**T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

**ŞİZOFRENİ TANISI ALAN VE ALMAYAN İNSANLARIN
ÇİZİMLERİNDE VE HALÜSİNASYON/RÜYALARINDA
RASTLANAN ARKAIK SEMBOLLERİN AİLE YAPILARI
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

ÖZLEM AKKEL YILDIZ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mehmet Emin CEYLAN

İSTANBUL 2016

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**ŞİZOFRENİ TANISI ALAN VE ALMAYAN İNSANLARIN
ÇİZİMLERİNDE VE HALÜSİNASYON/RÜYALARINDA
RASTLANAN ARKAİK SEMBOLLERİN AİLE YAPILARI
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

ÖZLEM AKKEL YILDIZ

144102018

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mehmet Emin CEYLAN

İSTANBUL 2016

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

GENEL BİLGİLER

Öğrenci No	:	
Öğrenci Adı Soyadı	:	Özlem AKKEL YILDIZ
Anabilim Dalı	:	Klinik Psikoloji
Tez Danışmanı	:	Prf.Dr. Mehmet Emin CEYLAN
Tezin Başlığı	:	Şizofreni tanısı alan ve almayan insanların çizimlerinde ve halüsinasyon/Rüyalarında rastlanan arkaik sembollerin aile yapıları açısından değerlendirilmesi

TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

Toplantı Tarihi	:	07.10.2016	Saati	:	13.00
Öğrenci Savunmaya	:	☒ GELDI			
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca tez bilimsel olarak incelenmiş, adayın tez çalışmasını sunmasının ardından, adaya tez çalışması ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,					
☒ OY BIRLIGI ☐ OY ÇOKLUGU					
☒ Yapılan savunma sınavında adayın başarılı bulunması sonucunda tez KABUL edilmiştir.					
☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin DÜZELTİLMESİ için ay EK SÜRE verilmesinin Enstitü Müdürlüğüne önerilmesi kararı alınmıştır. (en fazla 3 ay)					
☐ Yapılan savunma sınavının sonucunda tezin REDDEDİLMESİ kararı alınmıştır.					
Savunmada Tezin Başlığı	:	☒ Değişmedi.	☐ Değişti.		
Tezin Yeni Başlığı	:				
Öğrenci Savunmaya	:	☐ GELMEDI			
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca yukarıda belirtilen tarih ve saatte Tez Savunma Jürisi toplanmış ancak ilgili öğrenci savunma sınavına gelmemiştir. Adayın tez çalışmasını Jüri önünde sunmadığı için yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,					
☐ OY BIRLIGI ile REDDEDİLMİŞTİR.					

ile almıştır.

Tez Sınavı Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Danışman Üye	Prf.Dr. Mehmet Emin CEYLAN	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÜNÜBOL	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Kaan YILANCIOĞLU	

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Şizofreni Tanısı Alan ve Almayan İnsanların Çizimlerinde ve Halüsinasyon/Rüyalarında Rastlanan Arkaik Sembollerin Aile Yapıları Açısından Değerlendirilmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../.....

ÖZLEM AKKEL YILDIZ

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZ.....	vi
ABSTRACT	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1
1. ŞİZOFRENİ TANISI ALAN VE ALMAYAN İNSANLARIN ÇİZİMLERİNDE VE HALÜSİNASYON/RÜYALARINDA RASTLANAN ARKAİK SEMBOLLERİN AİLE YAPILARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	4
1.1.ORTAK BENLİK.....	4
1.1.1 Nesne Benliği.....	5
1.1.2 Dışlaşma İşlemi.....	6
1.1.3 Ortak Benlik ve Rüya.....	7
1.1.4. Jung ve Kollektif Bilinçaltı.....	8
1.2.ŞİZOFRENİ.....	9
1.2.1 Şizofreninin Tarihçesi.....	10
1.2.2. Tanı ve Semptomlar.....	11
1.2.2.1.Klinik Özellikler.....	11
1.2.2.2.Tanı Kriterleri.....	12
1.2.3. Şizofreni ve Aile Kavramı.....	14
1.3.SEMBOLLER.....	15

1.3.1.Arketipler.....	17
1.3.1.1.Self.....	18
1.3.1.2.Persona.....	19
1.3.1.3.Anima/Animus.....	19
1.3.1.4.Gölge (Shadow).....	20
1.3.2.Ezoterizm.....	21
1.3.3.Rüyalarda Sembolizm.....	23
1.4.AMAÇ.....	25
2.YÖNTEM VE GEREÇLER.....	27
2.1.EVREN VE ÖRNEKLEM.....	27
2.2.VERİLERİN TOPLANMASI.....	27
2.3.ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE GENELLENEBİLİRLİĞİ...28	
2.4.VERİLERİN ANALİZİ.....	28
3. BULGULAR.....	29
3.1.DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE İLİŞKİN DAĞILIMLAR.....	29
3.2.DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE HALÜSİNASYON/RÜYA SEMOLLERİ.....	31
3.2.1.Şizofren Tanısı Alan ve Almayanların Halüsinasyon / Rüya Sembollerine Göre Dağılımları ve Ortalamaları.....	31
3.2.2.Geniş Ailede ve Çekirdek Ailede Yetişenlerin Halüsinasyon / Rüya Sembollerine Göre Dağılımları ve Ortalamaları.....	33
3.2.3.Cinsiyete Göre Halüsinasyon / Rüya Sembollerine Göre Dağılımları ve Ortalamaları.....	35
3.2.4.Yetiştiği Coğrafi Bölgeye Göre Halüsinasyon / Rüya Sembollerine Göre Dağılımları ve Ortalamaları.....	37
3.2.5.Yaş Gruplarına Göre Halüsinasyon / Rüya Sembollerine Göre Dağılımları ve Ortalamaları.....	40
3.2.6.Öğrenim Durumlarına Göre Halüsinasyon / Rüya Sembollerine Göre Dağılımları ve Ortalamaları.....	42

3.3.DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE EZOTERİK SEMBOLLER.	44
3.3.1.Şizofreni Tanısı Alan ve Almanların Ezoterik Sembol Sayılarının Karşılaştırılması.....	44
3.3.2.Geniş Ailede ve Çekirdek Ailede Yetişenlerin Ezoterik Sembol Sayılarının Karşılaştırılması.....	45
3.3.3.Cinsiyete Göre Ezoterik Sembol Sayılarının Karşılaştırılması.....	46
3.3.4.Yetiştği Coğrafi Bölgeye Göre Ezoterik Sembol Sayılarının Karşılaştırılması.....	47
3.3.5.Yaş Gruplarına Göre Ezoterik Sembol Sayılarının Karşılaştırılması.....	47
3.3.6.Öğrenim Durumlarına Göre Ezoterik Sembol Sayılarının Karşılaştırılması.....	48
3.4.SESLİ VE SESSİZ ORTAMDA ELDE EDİLEN EZOTERİK SEMBOLLERİN KARŞILAŞTIRILMASI.....	49
3.5.HALÜSİNASYON / RÜYA SEMBOLLERİ İLE EZOTERİK SEMBOLLER ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	50
4.SONUÇ VE TARTIŞMA.....	51
KAYNAKÇA.....	58
DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU.....	61
ÖZGEÇMİŞ.....	62

TEŞEKKÜR

Tez konumun belirlenmesi ve yürütülmesinde beni yönlendiren, verdiği cesaretle güvenli adımlar atmama yardımcı olan ve ürettikleriyle bana ilham kaynağı olan değerli hocam ve danışmanım Sayın Prof. Dr. Mehmet Emin Ceylan'a, rüyalarını kayıt altına almayı kabul eden tüm katılımcılara, tez uygulamalarım süresince işimi kolaylaştıran şizofreni hastalarına, araştırmam boyunca desteğini esirgemeyen tüm arkadaş ve meslektaşlarıma, hayat boyu öğrenme, yenilenme ve anlamayı ilke edinmiş ve beni bu yönde güdülemiş, bu zorlu sürecimde ilgi, sevgi ve desteğini daima hissettiren annem Elif Akkel'e teşekkür eder, çalışmamın konuyla ilgilenen herkese yararlı olmasını temenni ederim.

ÖZ

Bu araştırmada geniş aile ve çekirdek aileden gelme durumuna göre şizofreni tanısı almış ve almamış olan insanların ortak benliklerinde bulunan bilgileri taşıma etkenlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın hasta grubunu NP İstanbul Hastanesi'nde yatmakta olan 20 şizofreni hastası ve herhangi bir psikiyatrik tanı almamış 20 kişi olmak üzere toplam 40 katılımcı oluşturmaktadır. şizofreni tanısı almış kişilerden oluşan grubun halüsinasyonlarında yer alan dört arketip (self, shadow, persona, anima/animus) araştırılırken herhangi bir psikiyatrik tanı almamış grubun da rüyalarında yer alan arketipler incelenmiştir. Ayrıca her iki gruba bir sesli bir sessiz ortamda olmak üzere çağrışımsal çizimler yaptırılarak içeriğindeki ezoterik semboller araştırılmıştır. Elde edilen verilerin analizi SPSS (Statistical Package for Social Sciences) v.21 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Halüsinasyon / rüyalarda rastlanan arkaik sembol toplamı ile çizimlerde yer alan arkaik semboller toplamı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Yaş ve öğrenimle birlikte aranan sembollerin halüsinasyon/rüya ve çizimlerde görölme sıklığı düşüş göstermektedir. Herhangi bir psikiyatrik tanı almamış grupta şizofreni tanısı almış gruba oranla daha yüksek oranda arkaik sembollere rastlandığı görölmektedir. Kadınların ve deniz olan yörelerde yetişenlerin erkeklerden ve ova ve dağ yörelerinde yetişenlerden yüksek oranda arkaik sembolleri yansıttığı görölmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ortak Benlik, şizofreni, Arkaik Semboller, Rüyalar, Çizim

ABSTRACT

In this research, it was aimed to study the factors affecting the transfer of information possessed by the collective conscience of people who have and have not been diagnosed with schizophrenia, depending on their upbringing, specifically if they are raised in a core family or not. The examination patients group including 40 participants and who 20 schizophrenia patients of the examination group which lies in NP İstanbul Hospital and including 20 persons has not diagnosed any psychiatric diagnosis. While the four main archetypes (self, shadow, persona, anima/animus) that appear in the hallucinations of the schizophrenia patients were analyzed, the archetypes that non-diagnosed patients see in their dreams were also inspected. Test participants were also asked to draw associative sketches and in turn these sketches were inspected for the presence of any esoteric symbols. The collected data was analyzed using a package program SPSS (Statistical Package for Social Sciences) v.21. Positive relations between the archaic symbols in hallucinations/dreams and the sketches. It was also shown that the symbols started to appear less frequently as the subject advances in age and education. The group that wasn't diagnosed with schizophrenia appears to have more archaic symbols in their sketches/dreams, compared to the schizophrenia patients. Women and people living near the sea project archaic symbols more frequently compared to men and people living in mountainous regions.

Key Words: Collective Conscience, Schizophrenia, Archaic symbols, Dreams, Draw

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Demografik Değişkenlere Göre Dağılımlar.....	30
Tablo 2. Şizofreni tanısı alan ve almayanların halüsinasyon/rüya sembollerine göre dağılımları ve ki-kare bulguları.....	32
Tablo 3. Şizofren tanısı alan ve almayan grupların halüsinasyon/rüya sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları.....	33
Tablo 4. Geniş ve Çekirdek Ailede Yetişenlerin halüsinasyon/rüya sembollerine göre dağılımları ve ki-kare bulguları.....	34
Tablo 5. Çekirdek ve Geniş ailede yetişenlerin halüsinasyon/rüya sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları.....	35
Tablo 6. Cinsiyete göre halüsinasyon/rüya sembollerine göre dağılımları ve ki-kare bulguları.....	36
Tablo 7. Cinsiyete göre halüsinasyon/rüya sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları.....	37
Tablo 8. Yetiştığı bölgeye göre halüsinasyon/rüya sembollerine göre dağılımları ve ki-kare bulguları.....	38
Tablo 9. Yetiştığı bölgeye göre halüsinasyon/rüya sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları.....	39
Tablo 10. Yaş gruplarında halüsinasyon/rüya sembollerinin dağılımları ve ki-kare bulguları.....	41
Tablo 11. Yaş gruplarına göre halüsinasyon/rüya sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve varyans analizi bulguları.....	42
Tablo 12. Öğrenim durumlarına göre halüsinasyon/rüya sembollerinin dağılımları ve ki-kare bulguları.....	43
Tablo 13. Öğrenim durumuna göre halüsinasyon/rüya sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve varyans analizi bulguları.....	44

Tablo 14. Şizofreni tanısı alan ve almayan grupların ezoterik sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları.....	45
Tablo 15. Çekirdek ve Geniş Ailede yetişenlerin ezoterik sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları.....	46
Tablo 16. Cinsiyete göre ezoterik sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları.....	46
Tablo 17. Yetiştığı Coğrafi Bölgeye göre ezoterik sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları.....	47
Tablo 18. Yaş gruplarına göre ezoterik sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları.....	48
Tablo 19. Öğrenim durumlarına göre ezoterik sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları t testi bulguları.....	49
Tablo 20. Sesli ve sessiz ortamda elde edilen ezoterik sembol sayılarının ortalamaları, standart sapmaları, t testi bulguları ve korelasyonları.....	49
Tablo 21. Halüsinasyon / Rüya sembol toplamı ile Ezoterik sembol toplamı arasındaki Pearson Korelasyonu.....	50

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil-1: Benlik oluşumuna katkıda bulunan üç ayrı alanın iç dengesi ve nesne benliğinin yerleştiği yatak.....	6
Şekil-2: Ağaç Sembolü.....	22
Şekil-3: Spiral.....	22
Şekil-4: Üçgen ve Daire.....	22
Şekil-5: Elementlerin Sembolleri.....	23

GİRİŞ

YOLCU VEYA TABURCU

-HANCI ŞİİRİNE NAZİRE-

(Bakırköy) den gidiyorum, yolcuyum artık!...
Şu benim (pijamaları) dür yavaş yavaş!...
(Doktor Bey!) bitti bak benim de cezam!...
Taburcu (kâğıdı) nı ver yavaş yavaş!...

İşte ben her taburculukta böyleyim!...
Öteyi ne sen sor! ne den söyleyim!...
Kaldır artık (Tımarhane) yi neyleyim!...
Şoför otobüsü sür yavaş yavaş!...

Bende de çok resim var hem değil yırtık!...
İki aydır (oda) mın kapısı örtük!...
(R...G...) bir de sarhoş oldu mu artık!...
Bütün sırlarını der yavaş yavaş!...

İki ay ne çabuk geçti sanki daha dün!...
Etajerim bezle yine örtülsün!...
Odamdan da Bağlarbaşı görünsün!...
Bütün perdeleri ger yavaş yavaş!...

İşte ben her taburculukta böyleyim!...
Öteyi ne sen sor ne ben söyleyeyim!...
Kaldır artık (tımarhane) yi neyleyim!...
Şoför otobüsü sür yavaş yavaş!...

24-A servisinden R.G.Ö.

İNİLTİ (Derleyen: Bedia Tuncer)

Yukarıdaki şiir Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları hastanesinde yatmış olan bir şizofreni hastasına aittir. Sanatın iyileştirici ve tedavi edici gücünü göz ardı etmeden şizofreniyi açıklamanın önemi yadsınamaz. Şizofreni, geçen yüzyıldan beri ruh hekimliğini en çok uğraştıran, fakat bugün bile çeşitli yönleri tam açıklanamamış olan (Öztürk, 2004), davranışın bilişsel, emosyonel, algısal ve diğer yönlerini kapsayan, derinden yıkıcı psikopatolojik etkileri olan (Ay, 2013) bir ruhsal bozukluktur. Hastalığın doğasını anlamak amacıyla biyolojik, psikolojik ve sosyal nedenlerin bir arada değerlendirildiği biyopsikososyal yaklaşım benimsenmektedir. Kişiliğin yıkımına sebep olan, toplumsal, ailesel ve kişisel anlamda uyum problemlerine yol açan bu hastalık çoğunlukla genç yaşlarda başlayan, cinsiyet farkı gözetmeksizin düşünce, duygu ve algıda bozulma ile seyreden bir hastalıktır.

Araştırmanın konusu şizofreni tanısı almış hastaların ve herhangi bir psikiyatrik tanısı olmayan insanların çağrışımsal olarak yaptığı çizimlerde ve halüsinasyon/rüyalarında arkaik dönemlere ilişkin semboller aramaktır. Çizimlerde aranacak semboller ezoterik niteliktedir. Örnekleme alınacak bireylerin geniş aileden ve çekirdek aileden gelme durumlarına bağlı olarak çizimlerine yansıttığı arkaik sembollere bakılacaktır. Şizofreni tanısı almış olan hastaların geniş aileden gelme durumlarının, insanlığın sahip olduğu ortak bilgileri taşıması açısından önemli olduğu görüldüğü takdirde ailelere öneriler ve yönlendirmeler açısından önem arz edecektir. Ayrıca şizofreni hastalarının klinik uygulamalarında da çevre ve ailenin önemine ilişkin bulguların değerlendirilmesi ve hastanın psikososyal terapi tekniklerine de yol gösterici olması açısından da önem taşımaktadır.

Araştırma şizofreni hastalarının yanı sıra herhangi bir psikiyatrik bozukluk tanısı almamış insanlar açısından da değerlendirildiği için, bu kişilerin aile yapılarına göre değerlendirilmesinin genetiğinde kayıtlı bilgileri kullanabilmesi açısından ayırt edici faktörlerin tespit edilmesine yardımcı olacağı ve kişilerin bilgiyi kullanma potansiyellerine yönelik uygulamalara ışık tutacağı düşünülmektedir. İlgili konuda türkçe yayınlanmış bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Ortak benlik, insan türünün insanın ortaya çıkışından itibaren topladığı ve DNA'da kayıt altına aldığı kendisiyle ilgili dünyayla ilgili toplam bilgi kültürüdür (Ceylan, 2013). Jung ise kolektif bilinçaltının birey tarafından bilinmeyen, hayvan

atalarımız da dahil olmak üzere daha önceki tüm nesillerin birikimli deneyimlerini kapsadığını belirtmiştir (Schultz; Schultz, 2002). İnsanlığın ortak kültürü ve birikimi içerisinde yansıtıldığı ve yansıtamadığı fakat ortak olarak sahip olduğu bilgiler mevcuttur. Bu bilgiler kimi zaman sanat eserlerinde, sembollerde bazen de anlamını kavrayamadığımız çizimlerde saklı olabilirler. Semboller, şekillerin, işaretlerin temsil ettiği kavramlar olarak adlandırılabilir. Ezoterik semboller ise gizliliği ile ruhsal gelişmeyi bir arada içeren bir kavram olarak adlandırılabilir (Kahraman, 2011). Bu çalışma içinde şizofreni, aile kavramı, ortak benlik ve semboller ilişkisi ele alınacaktır. Araştırma geniş aileden ve çekirdek aileden gelen şizofreni tanısı almış ve almamış olan insanların ortak benliklerinde bulunan bilgileri taşıma etkenlerinin incelenmesini amaçlamaktadır.

Şizofreni tanısı almış ve herhangi bir psikiyatrik tanı almamış olan insanlara uygulanan çağrışımsal çizimler yoluyla veri toplanarak, çizimler içerisinde arkaik dönemlere ait ezoterik semboller aranmıştır. Bununla birlikte şizofreni hastalarının halüsinasyonları ve tanı almamış grubun rüyaları içerisinde yer alan arketipler de incelenerek yine katılımcıların halüsinasyon/rüyalarında yer alan arkaik sembollerin istatistikî değerleri saptanmıştır. Sembollerin iyi analiz edilebilmesi amacıyla Türkçe ve yabancı literatüre ait birçok kaynaktan yararlanılmıştır. İncelemede kitap, dergi, yüksek lisans ve doktora tezlerinden faydalanılmıştır.

1 ŞİZOFRENİ TANISI ALAN VE ALMAYAN İNSANLARIN ÇİZİMLERİNDE VE HALÜSİNASYON/RÜYALARINDA RASTLANAN ARKAIK SEMBOLLERİN AİLE YAPILARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1.2 ORTAK BENLİK

Ortak benlik, insan türünün insanın ortaya çıkışından itibaren topladığı ve DNA'da kayıt altına aldığı kendisiyle ilgili dünyayla ilgili toplam bilgi kültürüdür (Ceylan, 2013).

Çevresel değişiklikler, kültürel, teknolojik ilerlemeler ortak benliğe ve DNA'ya kaydedilmektedir. Ceylan, canlıların dünyaya gelirken beklediği bir biyolojik çevre olduğu ve buna ilaveten insanların beklediği bir psikolojik çevreden bahseder. Nasıl ayaklarımız var ve bir toprağın üzerine doğmayı, nasıl ellerimiz var ağaçların olduğu bir alanda yaşamayı, nasıl akciğerlerimiz var havanın olduğu bir dünyada solu-mayı öngörmüşsek, insan da annesi tarafından kucaklanmayı, bakılmayı, sonrasında toplum tarafından destek almayı beklediği bir psikolojik çevreye doğar. Dolayısıyla ortak benlik bebeğe bu psikolojik ortam bilgisini ayrıntısıyla verir (Ceylan, 2012).

Bebek bir yaşını tamamlayana kadar ortada yalnızca ortak benlikten aktarılmış kişisel ortak benlik vardır, henüz nesne benliği gelişmemiştir, ama pratik olarak bebek için her ikisi de yok kabul edilebilir. Çünkü kişisel ortak benliğin varlığının, ortak benliğe aitliğin hissedilebilmesi için bunu hissedebilecek bağımsız bir yapının da gelişmiş olması gerekir. Ne zaman ki nesne benliği ilk halkalarını oluşturmaya başlar, o dönemden itibaren ortak benliğin varlığı da hissedilir. Varoluşu hissetmek her zaman olduğu gibi karşıtının varlığı üzerinden olur. Ortak benlik kendi halkalarını başkalaştırıp nesne benliğini kurana kadar kendisinin de farkına varacak bir yapıya sahip olamaz (Ceylan vd., 2015)

İnsanın bedensel gücü nasıl kimyasal bir bileşimde ise, benlik gücü de insanlık bileşimine aittir. Jung'un ortak bilinçaltı olarak tanımlayıp orada bıraktığı bu potansiyel, asıl ve fakat gizil olarak kendini benlikte gösterir. Benlik ortaktır ve gücünü başka insanlarla olan bileşiminden alır. Ortak benlik, en somut biçimiyle DNA aracılığıyla

aktarılır. DNA bizi önceki kuşakların bir ortalaması olarak yaratır. Biz ebeveynlerimizin çocuğu olarak doğarız belki ama onların toplamı değil, bütün bir insanlığın ortalamasıyız. (Ceylan, 2012)

Tüm insanlar duygularını, yaşadıklarını, aklından geçenleri paylaşmak için başkalarına ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaç bir ortaklıkta buluşma ihtiyacıdır.

Ceylan, zihni bir arada tutan şeyi insanlar arasındaki duygu ve o duyguya katılma arzusu olarak tanımlar. Duygunun başat özelliği yapıştırıcı olmasıdır, çünkü ortak benlik kaynaklıdır. Bu noktada, şizofrenlerde duygu küntleşmesi olduğunu söylemek, bu hastalarda benlik dağılması olduğu düşünüldüğünde büyük resmi tamamlayan bir bilgiyi vermek olur. Benliği bir arada tutacak, ona bütünlük kazandıracak olan bilginin yanı sıra ondan daha çok enerjidir, dolayısıyla ortak benlikten gelen kanalların belli bir düzeyin altına düşecek daralmaması önem taşır, yoksa benlik bütünlüğünün sağlanması ya/ya da korunması zora girer (şizofrenik yapılar) (Ceylan, 2012).

1.2.1 Nesne Benliği

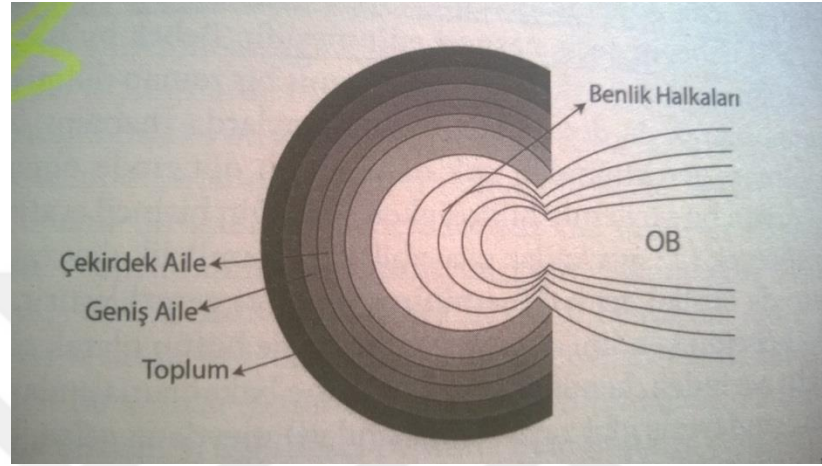
Kişisel ortak benliğin nesnelere karşılaşıp dışlamaya uğramasıyla, bu sırada nesneden ve kendi bedeninden elde edilmiş bilginin bilişsel olarak değerlendirilmesiyle ortaya çıkan düşünsel, duyuşsal ve davranışsal yönelimler/kalıplar bütününe nesne benliği denir (Ceylan, 2013).

Ceylan'a göre çocukluk yaşlarından itibaren bedenlerin başka zihinlerin altında kullanımına alışması nesne benliği zincirinin kurulmasını kolaylaştırır (Ceylan, 2012). Bu durum da içinde ikiden fazla kuşağın yer aldığı geniş ailelerde daha mümkün görünmektedir. Geniş ailelerde çekirdek ailelere kıyasla hem çocuğun hem de aile büyüklerinin birbirlerinden isteklerde bulunması yaygın görülmektedir.

Ortak benliğin her insanın yaratılma sürecinde bilgisini ona bir kopya halinde aktarması ile kişinin sahip olduğu kült kopyası kişisel ortak benliği oluşturur. Kişisel ortak benlik çekirdeği ise, kişisel ortak benliğin dışlaşmaya uğrayıp, nesne benliğine katılan halkalarının dışlaşmaya uğramamış iç kısmıdır (Ceylan, 2013).

Dolayısıyla nesne benliği, içeriden kişisel ortak benlik çekirdeği, dışarıdan da toplum ve aile tarafından basınç altında bırakılan, zannedildiği kadar serbestisi

bulunmayan bir yapıdır. Bu üçlü sistemde dışarıdaki basıncın zayıfladığı durumda içeriden olan etkinin artmaya meyyal, içerideki basınç zayıfladıkça dışarıdaki etkinin (toplum, aile) artış göstermeye istekli, her iki alanın da belli bir basıncın altında kalmasıyla orta alanın kendini daha fazla genişletmeye meyilli olduğunu belirtmek gerekir (Ceylan, 2013).

Şekil-1: Benlik oluşumuna katkıda bulunan üç ayrı alanın iç dengesi ve nesne benliğinin yerleştiği yatak.

1.2.2 Dışlaşma İşlemi

Dışlaşma işlemi, bir ‘‘iç’’ olarak kişisel ortak benliğin nesnelere karşılaşılarak nesne dilini öğrenmesi işlemidir (Ceylan, 2013).

Dışlaşma işlemi basit olarak çünkü ortak benlikten nesne benliğine geçiş işlemidir (Ceylan, 2012). Kişisel ortak benliğin dışlaşmada genel hatlarıyla birbirinden nitelik olarak ayrılabilir dört ayrı evresi olduğunu düşünüyoruz: Mutlak içlik, nispi içlik, nispi dışlık ve mutlak dışlık (Ceylan, 2013).

Ceylan’ın dışlaşma evrelerini şekillendirirken rahim içinde geçen dokuz aylık evreye ‘‘Mutlak İçlik’’ dönemi dediğini görürüz. Bu dönemi bebeğin ‘‘iç’’ olandan uzaklaştırılması olarak tanımlar. Bütün nesnelere anne tarafından birer oyuncak formuna getirilerek bebeğin hakim olabileceği şekle indirgenir. Bu durum ‘‘iç’’ (kişisel ortak benlik) için ‘‘dış’’ (nesne) in değiştiriliyor gibi yapılması ve ‘‘iç’’ in ‘‘dış’’ a alıştırılma işlemidir (Ceylan, 2013).

Mutlak içlik döneminde ilişkide bulunulan her nesne “ben” dir, nispi içlik döneminde ise özne kendisi, kendisinin devamı olmayan bir dış ve bu dışa ait nesnelere olduğunun farkındadır ama bunların hala birer “iç” nesne yapılabileceği/yapılabildiği yanılmamasındadır. O yüzden geçiş nesnesini kendisinin bir parçasıymış gibi her gittiği yere taşır bebek (Ceylan, 2013).

Nispi dışlık döneminde bebek, annenin değil, doğrudan kendi bedeninin değiştirdiği bir aşamaya geçer; yani annenin bedenini değil, doğrudan kendi bedenini kullanarak annenin yaptığı gibi nesnelere bükebildiği kadar bükerek ve onlar aracılığıyla homeostazisini sağlar. Mutlak dışlık döneminin özelliği çocuğun veya gencin nesnelere değiştirmeden, onları olduğu gibi kabul ederek, onları bükmekten çok kendini onlar yönünde bükerek homeostazisini sağlamasıdır (Ceylan, 2013).

O halde yaklaşık olarak söyleyebilirsek olursak bebeğin anne karnından (rahim içi dönem) çıktıktan sonra ilk yaşını tamamlayana kadar mutlak içlik döneminde, iki yaşını tamamlayana kadar nispi içlik döneminde, dört yaşını tamamlayana kadar nispi dışlık döneminde ve dört yaşından sonra da mutlak dışlık döneminde kaldığını düşünebiliriz (Ceylan, 2013).

1.2.3 Ortak Benlik ve Rüya

Uyku, özellikle de rüyalar, insanın binlerce yıllık geçmişinden aldığı yaşam güdüsünü, her gece yeniden hatırlayarak bugünkü bilgilere geçmişi bulaştırmanın aracı olarak iş görür (Ceylan, 2012).

Rüyalar bizim türe ait geçmişle yaptığımız görüşmelerdir. Uyurken geriye gideriz ve eğer uyanırken ilerde kalacaksa, uyurken geriye gitmek kötü değildir; geriye gittikçe ortak benliğin enerjisine ulaşırız. Geride kalanlar kimseye ait olmayan, anonim olanlardır, dolayısıyla ortak olunanlardır. Gerçekten de fazla rüya görenlerin, belli belirsiz bir esrlik içine girdiklerine, bireyselliğe değil, ortak ilişkilere daha fazla ihtiyaç duyduklarına tanık oluruz (Ceylan, 2012).

Ceylan, zihnin hiçbir zaman yalnızca insanı kendi nesne benliğinin idaresi için kurulmamış olduğunu, benliğe yakın, onunla bağlantılı diğer nesne benliklerinin idaresi için de kurulduğunu ifade eder. Dolayısıyla yeryüzündeki bütün zihinleri içine alan, bu tek tek zihinleri ileri karakolları olarak kullanan ve bütün yapısı onların birleşmesinden

oluşan büyük, bütünsel ve tek zihin vardır. ...bir kişinin kullandığı zihin, bir büyük zihnin kendi içinde örgütlü ve bütünlüklü küçük bir parçasıdır. Bizim beynimizin üzerinde kurulu olduğu halde bizim kullanımımız dışında ayrı, kendi içinde bütünlüklü başka parçaları olan bu büyük zihnin, kullanmadığımız parçalarıyla rüyada karşılaşırız (Ceylan, 2012).

1.2.4 Jung ve Kolektif Bilinçaltı

Jung psike (psyche) terimini üç seviyeden oluştuğu söylenen zihinle ilgili olarak kullanmıştır: bilinç, kişisel bilinçaltı ve kolektif bilinçaltı. Bilinç (consciousness), algıları ve anıları kapsar ve bizim çevremize adapte olabilmemizi mümkün kılan gerçeklikle bağlantı kurmanın bir yoludur. Kişisel bilinçaltı (personal unconscious) anılardan, dürtülerden, arzulardan, silik algılardan ve bireyin hayatındaki bastırılmış veya unutulmuş diğer sayısız deneyimlerden oluşur. Kişisel bilinçaltındaki olaylar kolaylıkla bilince geri getirilebilir, bu durum bu bilinçaltı seviyesinin çok derin olmadığını gösterir. Kişisel bilinçaltının altında psikenin üçüncü ve en derin seviyesi olan kolektif bilinçaltı (collective unconscious) birey tarafından bilinmeyen, hayvan atalarımız da dahil olmak üzere daha önceki tüm nesillerin birikimli deneyimlerini kapsar. Kolektif bilinçaltı genel evrensel deneyimlerden oluşur ve kişiliğin temelini şekillendirir. Şimdiki davranışlarımızın hepsini yönlendirir ve bu nedenle kişilikteki en etkili güçtür. Kolektif bilinçaltı bu evrimsel deneyimlerin bilinçsiz olduğunu tekrarlamaya uygundur. Onları hatırlamayız veya kişisel bilinçaltında bulunan deneyimler gibi hayal ederiz. Onların farkında olmadığımız bir gerçektir. Jung kolektif bilinçaltının ortak oluşunun, tüm insan ırklarının beyin yapısında açık bir benzerliğin olması sayesinde, evrim teorisi ile açıklanabileceğine inanmıştı (Schultz; Schultz, 2002).

Jung kolektif bilinçaltı tabiriyle ruhsal bir kalımdan söz eder. Bir tür olarak sahip olduğumuz ortak bir bilgi kültürüyle doğduğumuzu belirtir. Sahip olduğumuz bu bilgileri bilinçli olarak görmez fakat dolaylı yoldan rüyalar, semboller vb. aracılığıyla etkileri görülür.

Jung'un analitik psikolojisinde ruhsal yapı üç bölümden oluşur: ego, kişisel bilinçdışı ve ortak bilinçdışı. Jung'a göre ... ortak bilinçdışı ise zihinsel yaşamın ve

kişiliğin kalıtsal temelini oluşturan, atalarımızdan miras aldığımız kısımdır ve her zaman bilinçsizdir, ancak mitlerde, vb. sembolik olarak dile gelir (Budak, 2000).

Jung, bilinçaltının kültürden, ırktan tarihten bağımsız olarak bütün insan toplulukları için ortak olduğunu, evlenmenin, hediye vermenin, dans etmenin rüya yorumlamanın ve daha nicelerinin kolektif bir özellik olduğunu söyler (Ceylan, 2012). Tanyu, taşla ilgili inançların Hıristiyanlık, Musevilik ve İslamiyet öncesi ve sonrasında Türkler’de var olageldiğini belirtmiştir. Muhtemelen taşla ilgili inançların yaygınlığı bütün insanlığın taş devrinden geçmiş olmasıyla ilgilidir (Ceylan, 2012).

Jung'a göre kolektif bilinçdışı, insan veya hayvan hafızasında kayıtlı ve yaşadığı kültüre dayalı her türlü imgeler, semboller, dil ve diğer tecrübeleri kapsar ve psikenin bu tecrübeleri kendi kendine nasıl organize ettiğini inceler. Jung kolektif bilinçdışını, kişiye özel tüm deneyimleri kapsayan kişisel bilinçdışından ayrı tutar. Kolektif bilinçdışı, tüm bir türün kişisel deneyimlerini bir araya getirip organize eder (“Kolektif bilinçdışı”, 2016).

Antony Stevens (2005) adeta psişik bir arkeoloji alanı bulunduğundan bahsederek, özgün biçimini Jung’da gördüğümüz rüyalarımız, destanlarımız ve hastalıklarımızda ortaya çıkan bir benlik arketipinden bahsetmiş ve bu şekilde görünmeyen gerçeğinin, bilinmeyen bilgisinin aydınlatılabileceğini savunmuştur. Ona göre, aynen maddenin içinde gizlenmiş atomlar gibi, on binlerce yıllık benlik de ruhun labirentleri içinde yaşar ve biz onun varlığını ancak hissederek anlayabiliriz (Ceylan, 2012).

Stevens, Jung’un üç temel varsayımından birisinin şu olduğunu söyler: İnsan ruhu (psyche), insanın sadece psikolojisinin değil aynı zamanda yaşantısının da ilk ve temel bilgi kaynağıdır. Bu kaynak bize *a priori* olarak verilmiştir, doğrudan doğanın ve evrimin ürünüdür ve bu ruhun nesnesi arketiptir, ortak bilinçaltının arketipi. Bu arketip, bizim, hayatın içinde yaptığımız davranışların temel kalıplarını ortaya koyar (Ceylan, 2012).

1.3 ŞİZOFRENİ

Şizofreni, geçen yüzyıldan beri ruh hekimliğini en çok uğraştıran, fakat bugün bile çeşitli yönleri tam açıklanamamış olan (Öztürk, 2004), kişinin alışlagelmiş

algılama ve yorumlama biçimlerine yabancılaşarak, kendine özgü bir içe-kapanım dünyasına çekildiği (Güleç; Köroğlu, 1997), davranışın bilişsel, emosyonel, algısal ve diğer yönlerini kapsayan, derinden yıkıcı psikopatolojik etkileri olan (Ay, 2013) bir ruhsal bozukluktur.

Şizofreninin başlangıç yaşı çoğunlukla 15-45 yaşları arasındadır. Hastalığın gelişmesi sürecinde bazı çevresel ve psikolojik faktörler rol alabilir. Hasta giderek artan bir şekilde içine kapanmaya başlar.

Heaton ve diğerlerine göre şizofrenide gözlenen davranışsal belirtiler hastadan hastaya ya da aynı hastada zaman içinde değişkenlik gösterse de, hastalıkla ilişkili olduğu düşünülen nöropsikolojik bozukluklar göreceli olarak daha sabittir (Karakaş, 2010).

Şizofren hastalardaki gerileme (regresyon) anlatılanlara uygun düşen bir örnek oluşturmaktadır: Hastalar muhtemelen yetersiz sinirsel organizasyonları nedeniyle nesnelere ilişkilerinde başarısız olmakta ve bu durumda nesne benliğini terk edip, kalıntı halinde yaşayan ortak benliğe dönmektedir, ortak benlik başarı gerektirmemekte, her haliyle kişiyi kabul etmektedir (Ceylan, 2012).

1.3.1 Şizofreninin Tarihçesi

Şizofrenik belirtileri konu alan ilk metinler M.Ö. 15. Yüzyıla kadar uzanmaktadır. M.S. birinci ve ikinci yüzyıllarda, Eski Yunanda, büyüklük ve kötülük görme sanrılarının yanı sıra bilişsel işlevlerde ve kişilikte yıkımla giden ruhsal bozukluklar tanımlanmıştır (Güleç; Köroğlu, 1997). Eski çağ Sanskrit yazılarında ve Hipokrat okuluna bağlı eski Yunan hekimlerinin yazılarında şizofrenik türde belirtiler gösteren ruh hastalıklarının tanımlandığı bildirilmektedir (Öztürk, 2004).

1860 yılında Morel ‘‘Dementia Praecox’’ kavramını kullanmıştır. 1871 yılında Hecker hebefreniyi ve 1874’de Kahlbaum katatoniyi tanımlamışlar, daha sonra 1896’da Emil Kraepelin bu iki klinik tabloya paranoid ve basit tipleri de eklemiş olmakla birlikte günümüzün şizofreni kavramı içinde önemli bir yer tutan pozitif-negatif belirti ayrımının kavramsal çerçevesini hazırlamıştır (Güleç; Köroğlu, 1997).

İsviçreli bir psikiyatrist olan Eugen Bleuler erken bunama tanısı alan hastalarda bunama olmadığını, ‘akıl yarıklığı’ anlamına gelen ‘schizo-phrenia’ kavramını ileri sürdü. Ceylan, ‘Us yarılmaması’ anlamı taşıyan şizofreni teriminin duygulanım ve düşünce arasında kopukluğu ifade ettiğini belirtir (Güneri E., 2008). Günümüzde de bu kavram güncelliğini korumaktadır.

1.3.2 Tanı ve Semptomlar

Bu bölümde Şizofreninin klinik özellik ve tanı kriterleri açıklanacaktır.

1.3.2.1 Klinik Özellikler

Şizofreni tüm toplumlarda görülebilen bir hastalıktır. 15-25 yaşları arasında ve genellikle ergenlik döneminin sonunda ortaya çıkar. 40 yaşından sonra başlangıç nadir görülür. Kadın-erkek arasında görülme sıklığı açısından belirgin bir fark yoktur (Şahin, 1999).

Şizofrenik hastaların tipik bir dış görünüşleri olmamakla birlikte en belirgin özellikleri çevreye ilgisizlik, giyimde, temizlik ve kendine bakımda özensizliktir. Hastaların bir kısmında uygunsuz postür ve yürüyüş, ortama uymayan kıyafetlerle dolaşma ya da kendi kendine konuşma ve gülme gibi tuhaf davranışlar görülebilir. Bazı hastalarda tuhaf yüz hareketleri ile giden manyerizm, bazılarında ise belli bir amaca yönelik olmayan, tekrarlayıcı (stereotipik) davranışlar ortaya çıkabilir (Şahin, 1999).

Şizofreni hastalarında görülen düşünce bozuklukları düşüncenin biçimi ve akımında ve düşüncenin içeriğinde olan bozukluklar olarak iki bölümde incelenebilir. Düşüncenin biçim ve akımında (Çağrışım, association) bozukluklarda, düşünceyi oluşturan sözcükler, semboller arasındaki mantıksal zincir kopar. Düşüncede bloklar ve sapmalar oluşur. Düşüncelerin çok yoğun olarak zihne üşüşmesi ile oluşan düşünce basıncı, sıkışması, düşüncenin dağılması, parçalanması olur. Hasta düşüncede anlamdan çok sözcüklerin akımına, ahengine, uyağına (kafiye) kendisini kaptırır (clang çağrışım), bazen birkaç sözcükten parçalar ya da birkaç kavram bir araya getirilerek (yoğunlaştırma-condensation) yeni sözcükler, kavramlar türetilir (sözcük uydurma-neolojizm) (Öztürk, 2004).

Şizofrenide düşünce içeriği bozuklukları arasında en belirgin olanı sanrılardır. Sanrı, kişinin içinde bulunduğu kültürle uyumlu olmayan, değiştirilmesi oldukça güç gerçek dışı inanç olarak tanımlanabilir. Sanrılarla normal düşünceler arasında kalan, ancak sanrı kadar kesinlik taşımayan düşünce parçacıkları da “aşırı değer verilen fikirler” (overvalued ideas) olarak adlandırılır. Şizofrenik hastalarda sıklıkla görülen sanrılar şunlardır:

*Kötülük görme sanrıları - Referans sanrıları - Düşüncelerin okunması sanrıları
Büyüklik sanrıları - Somatik sanrılar - Kontrol edilme sanrıları - Kıskançlık
sanrıları - Düşünce sokulması ve düşüncelerin çalınması sanrıları*

Şizofrenide gözlenen algı bozuklukları ise varsanılar (halüsinasyon) ve yanılşmalar olarak adlandırılır. Herhangi bir nesne olmadan algılama varsanı, var olan bir nesnenin yanlış algılanması ise yanılşama olarak tanımlanır. En sık rastlanan işitme duyusuna bağlı gelişen işitsel varsanılar olmakla birlikte diğer tüm duyu organlarıyla ilişkili olabilmektedir. İşitme varsanısında kişi konuşma ve sesler duyabilir. Bunun dışında somatik, görsel, kokusal, tatsal varsanılar da görülmektedir.

Liddle’e göre şizofrenide, görsel halüsinasyonlar işitsel halüsinasyonlara göre daha seyrek ama görülebilir. Somatik halüsinasyonlar ise biraz daha yaygındır ve genelde hezeyanlarla yorumlanırlar (Özütek, 2005).

1.3.2.2 Tanı Kriterleri

Şizofreni tanısı koyarken öncelikle diğer belirtiler dışlanmalı, hastalık öyküsü alınmalı, fizik hastalık ya da maddenin neden olduğu psikotik bozukluğun dışlanması için fizik muayene ve laboratuvar incelemelerinin yapılması gereklidir (Güleç; Köroğlu, 1997).

Şizofreni tanısı için referans alınan DSM-V tanı kriterleri (Köroğlu, 2013) aşağıdaki gibidir:

A. Aşağıdaki belirtilerden ikisinden (ya da daha çoğundan) her biri, bir aylık (ya da başarıyla tedavi edilmişse daha kısa) bir sürenin önemli bir kesiminde bulunur. Bunlardan en az birinin (1), (2) ya da (3) olması gerekir.

1. Sanrılar
2. Varsanılar
3. Darmadağın konuşma (örn. Sık sık konudan sapma gösterme ya da anlaşılmaz konuşma)
4. İleri derecede dağınık davranış ya da katatoni davranışı
5. Silik (negatif) belirtiler (duygusal katılımda azalma ya da kalkışamama)

B. Bu bozukluğun başlangıcından beri geçen zamanın önemli bir kesiminde, iş, kişilerarası ilişkiler ya da kendine bakım gibi, bir ya da birden çok ana alanda işlevsellik düzeyi, bu bozukluğun başlangıcından önce erişilen düzeyin belirgin olarak altındadır (ya da çocukluk ya da ergenlikte başlamışsa, kişilerarası, okulda ya da işle ilgili işlevsellik, erişilmesi beklenen düzeye erişemez).

C. Bu bozukluğun süregiden bulguları en az altı ay sürer. Bu altı aylık evre, A tanı ölçütünü karşılayan, en az bir aylık (ya da başarıyla tedavi edilmişse daha kısa süreli) belirtileri (açık evre belirtilerini) kapsamalıdır ve ön (prodromal) ve artakalan (rezidüel) belirti evrelerini kapsayabilir. Bu bozukluk ön ya da artakalan evreleri sırasında, yalnızca silik (negatif) belirtilerle ya da bu hastalığın A tanı ölçütünde sıralanan iki ya da daha çok belirtinin eşik altı biçimleriyle (örn. Yadırganacak denli olağana aykırı inançlar, olağandışı algısal yaşantılar) kendini gösterebilir.

D. Şizoduygulanımsal (şizoaffektif) bozukluk ya da psikoz özellikleri gösteren depresyon bozukluğu ya da iki uçlu (bipolar) bozukluk dışlanır, çünkü ya 1) açık evre belirtileriyle eşzamanlı olarak yeğin (majör) depresyon ya da mani dönemleri ortaya çıkmamıştır ya da 2) açık evre belirtilerinin olduğu sırada duygudurum dönemleri ortaya çıkmışsa bile, bunlar hastalığın açık ve artakalan dönemlerinin toplam süresinin az bir kesiminde bulunmuştur.

E. Bu bozukluk, bir maddenin (örn. Kötüye kullanılabilen bir madde, bir ilaç) ya da başka bir sağlık durumunun fizyolojiyle ilgili etkilerine bağlanamaz.

F. Otizm açılımı kapsamında bir bozukluk ya da çocuklukta başlayan bir iletişim bozukluğu öyküsü varsa, şizofreni tanısı konabilmesi için

gerekli diğer belirtilerin yanı sıra belirgin sanrılar ya da varsanılar da en az bir aylık (başarıyla tedavi edilmişse daha kısa) bir süreyle varsa, şizofreni tanısı da konur.

Şizofreninin klinik semptomlarını kategorize eden bu tanımın yanı sıra şizofrenik hastaların bireysel farklılıklarla hastalık sürecini yaşadığı göz ardı edilemez. Gelişim dönemlerinin başlarında yaşanan zorlayıcı ve patolojik içerikli yaşantılar psikotik mekanizmayı harekete geçirir. Hastalığın işleyiş sürecini değerlendirirken bireysel farklılıkları da göz ardı etmemek gerekir.

1.3.3 Şizofreni ve Aile Kavramı

Aile, toplumun en küçük birimi olarak kabul edilir. Aile denince genellikle bir evde oturan anne ve baba ile, varsa onların evlenmemiş çocukları anlaşılır. Bu tip aileye "çekirdek aile" denir. Daha çok sayıda akrabadan oluşan birimi, hatta bir soyu ya da sülaleyi tanımlamak için de aile sözcüğü kullanılır ("Aile", 2016).

Atilla çekirdek ailenin, küçük yerleşimlerden şehirlere doğru göçün artması, kitle iletişim araçlarının topluma kültürel bazda etkileri, eğitim fırsatlarından kız çocuklarının da yararlanması, kadınların çalışma hayatına girmesi ile birlikte aile içi ilişkilerin farklı bir boyut kazanması, evlenme yaş ve tarzının değişmesi, aile planlaması yöntemlerinin kullanılması, ekonomik bağımsızlık anlayışının artması ile birlikte aile içerisinde bireyci davranışların artması faktörlerinin sonucu olduğunu belirtmiştir (Öztürk, 2009).

Geniş aileyi ise anne, baba ve evli çocuklarla onların çocuklarının ve/veya yakınlarının ve onların eş ve çocuklarının bir çatı altında yaşadıkları aile biçimi olarak tanımlayabiliriz.

Birden fazla kuşakların bir arada oturmasıyla oluşan geniş aile, gelenek ve göreneklere bağlı, akrabalık bağları güçlüdür. Dar, modern ya da kent ailesi de denen çekirdek aile de, karı-koca ve evli olmayan çocuklardan oluşur. İşlevleri azalmıştır ve değişim süreci aileyi geniş ölçüde etkilemektedir. (Ünal, 2013) Geniş aileye daha çok geleneksel toplumlarda rastlanır.

Geniş ailelerin ortak özelliklerinden biri olarak aile içi yardım ve dayanışmanın artması olarak bilinir. Aile içi üyeler birbirlerinden belirli işleri yapmalarını isteyebilir.

Babanın çocuğundan su istemesi, çocuğun annesinden oyun istemesi gibi. Çekirdek aile oluşumlarında ise daha çok bireysel ve destek sisteminin gelişmemiş olduğu görülür. Beden başkası tarafından kullanılmadıkça, onun kendi benliği tarafından disiplini de zor bir iştir. Dikkat edilirse, geniş aileden gelen ya/ ya da köy kökenli insanlarda bedenini işe kolay vuran davranışlar gözlenir. (Ceylan, 2012)

Aile, toplumun devamını sağlayan birimdir. En önemli görevi dayanışma ve korumadır. Bireye duygusal destek sağlamanın yanı sıra tutumlarının oluşmasında büyük bir öneme sahiptir. Gerek kültürel, ekonomik gerekse biyolojik ve psikolojik işlevlere sahiptir. Çocuklar aile ile etkileşim içinde gelişim gösterir.

Sayın, aileyi biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş, özdeksel ve tinsel zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birim olarak tanımlamıştır (Aslan; Arslan Cansever, 2007). Aile içinde iletişim ve ilişkilerin sağlıklılığı aile üyelerinin psikolojik rahatsızlıklara yakalanma riskini azaltmaya yardımcı olabilmektedir. Aksi takdirde psikolojik ve psikiyatrik birçok problem ile karşılaşılabilir.

Şizofreni aileyi en çok etkileyen psikiyatrik hastalıklardan birisidir. Aile, hastalıkla baş etmede olumlu katkıları sağlayabilecek en büyük doğal kaynak olarak görülmektedir (Durmaz, 2011).

Aile dinamiği ile ilgilenen ilk araştırmacılar, aile bireyleri arasındaki anormal etkileşimlerin çocuğa aktarıldığını ve bunun şizofreninin etiyolojisinde rol oynadığını iddia etmişlerdir (Özütek, 2005).

1.4 SEMBOLLER

Bir ilişki ya da benzerlik yoluyla şekillerin, harflerin, işaretlerin vb. temsil ettiği kavramlar sembol olarak adlandırılabilir. Semboller fikirleri, kavramları çağrışımlar yoluyla ifade etmeye çalışırlar. Carl Gustav Jung'un kolektif bilinçdışı denilen evrensel bilinç ya da ortak hafıza varsayımına göre, bireysel semboller kolektif bilinçdışının varlığını gösterirler, kolektif bilinçdışı yoluyla evrensel olur ve bu yolla arketipler haline gelebilirler. Ezoterizm, okültizm, mistisizm ve teozofideki sembol kavramı

sembol sözcüğünün modern kullanımdaki anlamlarından yalnızca birini içerir: Bir şeklin görüldüğünden daha farklı bir anlam taşıması, ezoterik bakımdan, bir sembol olarak nitelendirilmesi için yeterli değildir; ezoterik geleneğe göre, herhangi bir şeyi ifade etmek üzere kullanılan her simgeye, her temsile, her işarete, her tasvire sembol denilmez (“Sembol”, 2016). Hakikaten de psikanalist Sigmund Freud ve Carl Gustav Jung’un çığır açıcı çalışmaları ışığında biliyoruz ki, insan zihni sembollerle düşünmek ve iletişim kurmak üzere donanmıştır ve sembollerin, özellikle de arketiplerin dili zaman ve uzamı aşar (Gibson, 2013).

Freud’un bilinçaltını, bilincin bir uzantısı olarak görmesine karşılık, Jung tam tersine, esas olarak öncelikle bilinç dışını alır; bilincin ise bilinçdışında gelişip onun bir uzantısı olarak ortaya çıktığını savunur. Bilinçdışı da, insanlığın en eski çağlarından beri geçirdiği deneyimlerin ve düşünsel süreçlerin dil, din, ırk vs. gözetmeden ortak olan kolektif bir birikimidir. Böylece Jung, bu imajların insanların ortak malları olduğunu ve rüyaların olduğu kadar, çok eski dönemlerde ortaya çıkan mitlerin de özünü oluşturduğunu öne sürmekte ve paleopsikolojiyi söz konusu ederek her tür sembolik düşünceyi psişik kalıtımla ilişkilendirmektedir (Ateş, 2014).

Jung, sembolü gündelik yaşamdan tanınarak alışlagelen, görünen anlamının yanında özgün bağlantılar da sunan, bir terim, bir ad hatta bir resim olarak tanımlamıştır. Bu sembollerde belirgin olmayan, bilinmeyen ya da görünür olmayan bir şeyler olduğunu ifade eder. Bir sözcük ya da resmin, açık anlamından daha fazla anlam içerdiği zaman simgesel hale geldiğini belirtir. O zaman tanımlanamayan, bilinmeyen, daha geniş, “bilinçdışı” bir yön kazanmış olur. Bir işaret her zaman temsil ettiği kavramdan daha azını içermektedir; buna karşılık bir sembol, daima ilk bakışta görülebileninden daha fazla anlam taşır (Jung, 2009).

Jung, şizofren hastalarda görülen hezeyanların ortak bilinçaltının görüntülerinden olan destan temalarıyla paralellik gösterdiğini söyler (Ceylan, 2012).

Sembol ilişkisi bir zamanlar var olan bir özdeşimin kalıntısı ve işareti olabilir. Bu arada, Schubert’in de iddia ettiği gibi (Örneğin Macarlar da Almanca “schiffen” (işemek) sözcüğünün işemek anlamına geldiğini bilmemelerine rağmen, işeme rüyalarında suda giden bir gemi (Schiff) görüyorlar. Fransızcada ya da diğer latince kökenli dillerde de oda (Zimmer) kelimesi –bu dillerde Almancadaki “Frauenzimmer”

(kadın) sözcüğünün benzeri olmamasına rağmen- kadını sembolize etmek üzere kullanılıyor.) ortak sembollerin ortak bir dilin kullanımından daha fazla bir şey ifade ettiği gözlemlenir. Yani bir dizi sembol, dil kullanımı kadar eskidir, günümüzde ise sürekli yeni semboller üretilmektedir (örn. hava aracı, zeplin vb.) (Freud, 2014). Görüldüğü gibi ortak bilinçaltında bulunan ve bilinç düzeyinde ifade edilemeyen bilgi birikimlerinin dil, düş, hezeyan vb. aracılığıyla sembollerle ifade edilebildiği tespit edilmiştir.

1.4.1 Arketipler

Arketip kelime anlamıyla ilk örnek, ilk tip şeklinde ifade edilir. İnsan algısını örgütleyen ve düzenleyen yapıdır. Jung, arketipleri, ortak bilinçdışını oluşturan yapısal öğeler, diye tanımlar ve insanın fizyolojik anlamda nasıl geliyorsa ruhsal anlamda da belli bir gelişme potansiyelini içinde taşıdığını söyler (Namlı, 2007).

Jung, "Arketipler" ya da "öz resimler (Urbild)" adını verdiği "arkaik kalıntılar" üzerine olan düşüncelerinin, rüya psikolojisi ve mitoloji hakkında yeterli bilgisi olmayanlarca hep eleştirildiğini ifade etmektedir. "Arketip" deyimini, çoğunlukla belirli bir mitolojik imge ya da motif olarak yanlış anlaşılmaktadır. Ama bu tür imgeler ancak bilinçli tasavvurlardır; böyle değişken resimlerin kalıtsal olarak aktarılabilceğini düşünmek saçma olur. Arketip, bir motifin bu türden temsili resimlerini oluşturma eğilimidir. Bu temsili resimler, temel yapıları değişmeksizin ayrıntılarda çok büyük farklılıklar gösterebilir. Örneğin düşman kardeşler motifinin birçok çeşitli temsili vardır ama temel şema hep aynı kalmaktadır (Jung, 2009).

Jung kolektif bilinçteki kalıtsal eğilimleri arketipler (archetypes) olarak adlandırmıştır. Arketipler bir kişiyi, benzer durumlarla karşılaşan ataları ile benzer şekilde davranmasına hazırlayan zihinsel deneyimlerin daha önceden var olan belirleyicileridir. Jung hastalarının rüyalarında aynı sembollerin açık izleri olduğunu düşündüğü noktalar bulmuştur. Jung'un tanımladığı pek çok arketipten dördü diğerlerinden daha fazla ortaya çıkmıştır (Schultz; Schultz, 2002). Jung, arketiplerin çocuklar tarafından üretilmesini dikkat çekici bulmuştur. Bunun sebebi olarak da çocukların tarihsel nakillerle hiçbir doğrudan bağlantıları olmadığına değinir (Jung, 2009).

Geçtan, çevrede görünen ve düşünülen şeylerin tümüne ilişkin arketipler olduğundan bahseder. Anne, bilge, aşama, gölge, anima, animus birer arketiptir (Dökmen, 1983). Arketipler insanlarda benzer düşüncelere yol açan masalarda, sanat eserlerinde, rüyalarda vb. görünen sembollerdir. Jung'un ayrı bir kişilik sistemi olarak gördüğü temel arketipler persona, anima ve animus, gölge(shadow) ve ben (self)'dir (Schultz; Schultz, 2002).

1.4.1.1 Self

Jung ben'i (self) sistemindeki en önemli arketip olarak almıştır. Bilinçaltının tüm yönlerini dengeleyen ben, kişiliğin tüm yapısına birlik ve istikrar kazandırır. Kişinin tümünü temsil eden ben tam bir bütünleşmeye ulaşmaya çabalar. Jung ben'i kendini gerçekleştirilmeye veya kendini kavramaya yönelik bir dürtüye veya ihtiyaca benzetmiştir. Jung hepimizin ulaşmaya çalıştığı tam bir birlik ve bütünlüğün çeşitli kültürlerde defalarca rastlanılan bir sembol olan bütünleşme çemberi (mandala) veya sihirli halka ile temsil edilebileceğini söylemişti (Schultz; Schultz, 2002). Jung mandalayı ruhun çekirdek atomu olarak görür.

Jung'a göre self yalnızca merkez değil, aynı zamanda bilinç ve bilinçdışını çevreleyen bir çemberdir. Egonun bilincin merkezi olması gibi, self de bu bütünlüğün merkezidir. Self'in deneyimi arketiptir. Rüyalarda ve hayallerde çeşitli ve değişik imajlarla sergilenir ki, bunlar self'in arketipleri olarak nitelendirilebilir (Fordham, 2001).

Self sıklıkla bir taş, değerli taş ya da kristalle simgelenerek ortaya çıkar (Jung, 2009).

Self, rüyalarda bir hayvandan ya da bir yumurtadan gelişebilir. Erselik bir figür (bütünselliğin açık bir simgesi ya da ele geçirilmesi güç olan bir hazine olarak dile getirildiği görülür. Bu durumda hazine genellikle bir mücevher (özellikle de bir elmas ya da inci), bir çiçek, bir altın yumurta ya da top veya bir kadehtir. Daire, araba tekerleği, kare ve eşit uzunlukta kolları olan bir haçtan, bir tabak üzerine yerleştirilmiş dört fındıktan oluşan evcil simgeye kadar, dört kenarlı olan herhangi bir şey de self'in simgeleri olarak sık sık ortaya çıkarlar. Bu ortak merkezli, yerleştirilmiş figürler genellikle "mandala" olarak bilinmektedirler. Mandala büyüdü daire anlamında

Sanskrit bir sözcüktür ve onun simgeciliği ortak merkezli olarak düzenlenmiş tüm figürleri, tüm dairesel ve küresel biçimleri ve bir ortak merkezleri olan tüm daire ve kareleri kapsar. En eski dinsel figürlerden birisidir (bilinen en eski biçim güneşin çemberidir) ve bütün dünyada rastlanmaktadır. Jung, mandala simgeciliğinin kendiliğinden, birçok hastanın rüyalarında ve hayallerinde ortaya çıktığını görmüştür (Fordham, 2001).

1.4.1.2 Persona

Persona başkalarıyla ilişkiye geçtiğimizde giydiğimiz bir maskedir ve bizi topluma görünmek istediğimiz şekilde sunar (Schultz; Schultz, 2002). Persona kolektif bir olgu, kişiliğin aynı oranda bir başkasına da ait olabilecek bir yönüdür (Fordham, 2001).

“Persona” sözcüğü antikçağ aktörlerinin oynadıkları rolü belirtmek için giydikleri maskenin adıdır. Hayatı bir sahne olarak düşünürsek insanoğlu da bu sahnede insanlar içerisinde yüzüne taktığı maskelerle varlığını sürdürür. “Biraz abartılı bir ifadeyle; persona kişinin gerçekte olmadığı halde kendisinin ve diğerlerinin o zannettiği şeydir denilebilir.” (Stevens, 1999: 45). Kişi personası ile dış dünyaya karşı dengesini sağlayabiliyorsa başarılı olabilir. Eğer personasını doğru zamanda ve doğru yerlerde kullanamıyorsa kişilik problemleri yaşayarak bir düşüşü yaşar (Namlı, 2007).

Jung personanın hiçbir zaman gerçek karakteri yansıtmadığını dile getirmiştir. Toplum tarafından kişiye yüklenen rolün ve bireysel davranışların bileşimidir (Hunt, 2008). Rüyalarda pelerin, maske, yüz, kaftan gibi sembollerle görülebilir.

1.4.1.3 Anima/Animus

İnsanların bilinçdışında karşı cins arketipi bulunmaktadır. Erkeklerde kadınlara yönelik, kadınlarda da erkeklere yönelik özellikler bulunmaktadır. Jung “karşı cinse ait arketipi kadınlarda animus, erkeklerde de anima olarak adlandırmıştır. Anima ve animus her iki cinsin bilinçdışında erkeğin kadınlığa ait yönünü ve kadının erkeklığe ait yönünü temsilen zıt eşler olarak faaliyet gösterir.” (Namlı, 2007).

Anima erkeğin ruhundaki, belli belirsiz duygular, huylar, sezgiler, akıldışı olana karşı duyarlık, kişisel sevgi yetisi, doğa sevgisi, en önemli olarak da bilinçdışını

algılama yetisi gibi bütün dişil psikolojik eğilimlerin kişileşmesidir. Kadındaki bilinçdışının karşı cinsten biçimlenişi olan animus da olumlu ve olumsuz yanlar taşıır. Ama animus kadınlarda sıklıkla erotik fanteziler ya da yönelişler olarak değil daha çok "kutsal" inançlar olarak ortaya çıkar. Birçok mitte animus yalnızca ölüm değil, haydut ve katil olarak da ortaya çıkar (Jung, 2009).

1.4.1.4 Gölge (Shadow)

Jung, bizim bireysel bilinçdışında bulunan diğer yüzümüzü gölge olarak adlandırmaktadır. Fordham'a göre gölge, içimizdeki, engellediğimiz her şeyi yapmak isteyen, olamadığımız her şey olandır. Gölge, rüyalarda aşağılık ya da çok ilkel bir insan biçiminde, hoşa gitmeyen niteliklere sahip ya da hoşlanmadığımız birisi olarak ortaya çıkmaktadır. Gölgenin kolektif yönü şeytan, cadı ve benzerleriyle dile getirilir (Fordham, 2001).

Düşler aracılığıyla kişiliğin şu ya da bu nedenle görmezden gelinen yanlarıyla bir tanışıklık sağlanmaktadır. Bu, Jung'un "gölgenin algılanışi" adını verdiği durumdur. Bir birey kendi gölgesini görebilmek için girişimde bulunduğunda, kendisinde bulunduğunu inkar ettiği, ama başkalarında bol bol gördüğü özelliklerin, bencillik, zihinsel tembellik ve dağınlıklığın, gerçekdişi hayallerin, utanç ve kötü niyetlerin, dikkatsizlik ve korkaklığın, para hırsının ve ihtirasların, kısaca kendi kendine "hiç önemi yok; bunu kimse fark etmez, ayrıca herkes yapıyor bunu" dediği küçük günahların ayırdına varır (Jung, 2009).

Gölge tüm ahlaksızlıkları, ihtirasları ve tüm nahoş arzu ve faaliyetleri içerir. Jung gölgenin bizi çoğunlukla yapmamıza izin vermeyeceğimiz şeyleri yapmaya zorladığını yazmıştır. Bu tür davranışlarda bulunurken bir şeylerin üzerimize geldiği konusunda ısrar ederiz. Jung bu "bir şeylerin" yaratılışımızın ilkel tarafı olduğunu iddia etmiştir (Schultz; Schultz, 2002). Franz, mitlerde ve düşlerde gölgenin aynı cinsten bir figür olarak ortaya çıktığını söyler (Jung, 2009).

1.4.2 Ezoterizm

Faivre ve Voss “Ezoterizm” de (Yun. Esoterikos); Bir tinsel “merkez” den çıkan ve ancak, kendisine götüren belirli teknikler de dahil olmak üzere her şey aşıldıktan sonra ulaşılabilen bilgi türünden söz edildiğini dile getirmektedir. Burada değerlendirilen bilgi spiritüel ve okült bilgidir. Ezoterik sözcüğü bir öğretiyi ya da verilen herhangi bir bilginin gizli içeriği olarak anlamlandırılabilir. Büyüye dayalı, majik uygulamalar temelde ezoterizm kapsamına girmemektedir. Akıncı’ya göre "Ezoterik" deyimini bir başka deyişle; Bir doktrinin, öğretinin ya da verilen herhangi bir şeyin gizli içeriği” olarak ifade edilebilir. Bu özellik nedeniyle Ezoterik öğretiler çoğu zaman Türkçe’ye “Gizli Sırlar Öğretileri” olarak da çevrilirler. Bu kapsamda baktığımızda ezoterizm hem gizliliği hem de ruhsal gelişmeyi bir arada içeren bir kavram olarak karşımıza çıkar (Kahraman, 2011).

Ezoterizmle doğrudan özdeşleştirilmemesi gereken kavramları sıralarsak; Okültizm, Mistisizm, Panteizm, Metafizik, Spiritüalizm, Teozofi, Antropozofi, Parapsikoloji, Ufoloji gibi örnekler verilebilir. Kuşkusuz bu öğretilerin de ezoterizm ile ortak yönleri vardır, fakat bütünüyle aynı tutmak imkansızdır (Altunay, 2016).

Bilgiyi daha farklı aşamalardan geçerek öğretmeye dayalı bir sisteme sahip olan ve nispeten daha sınırlı sayıda üyeye sahip olan örgütlenme sistemleri “ezoterik” olarak adlandırılmaktadır (Kardeş Mert, 2013).

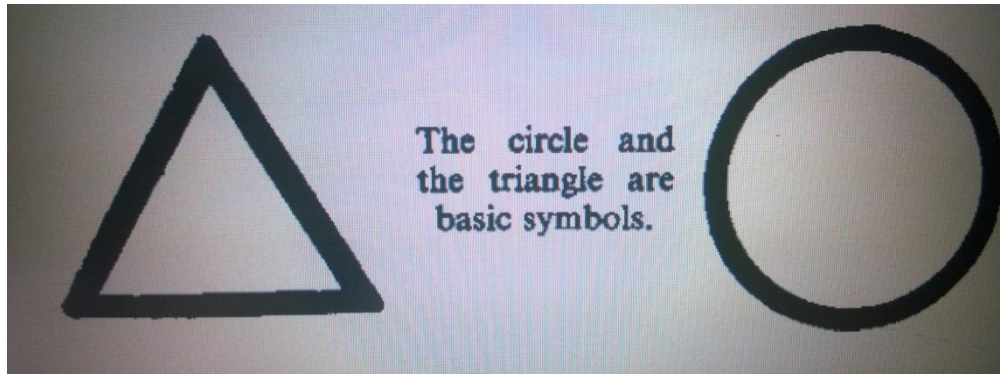
Sanatsal bir sunumda, rüyalarda, hezeyanlarda, çizimlerde ve çağrışım sağlanabilen birçok algısal bütünlükte, bilinçaltı yaşantılara sebebiyet veren sembollerle karşılaşılabilir. Sembolik anlamının yanında daha derinlik arz eden düşünce ve duygular belirebilir. Türkçe’de ‘‘içrek’’ olarak adlandırılan ezoterik sözcüğü tam da içinde saklı anlamı olan öğretileri tanımlamakta kullanılır. Ezoterik semboller çizimlerde başta mandala, spiral olmak üzere dalga, ay, üçgen, ağaç gibi çeşitli şekillerde görülebilmektedirler.

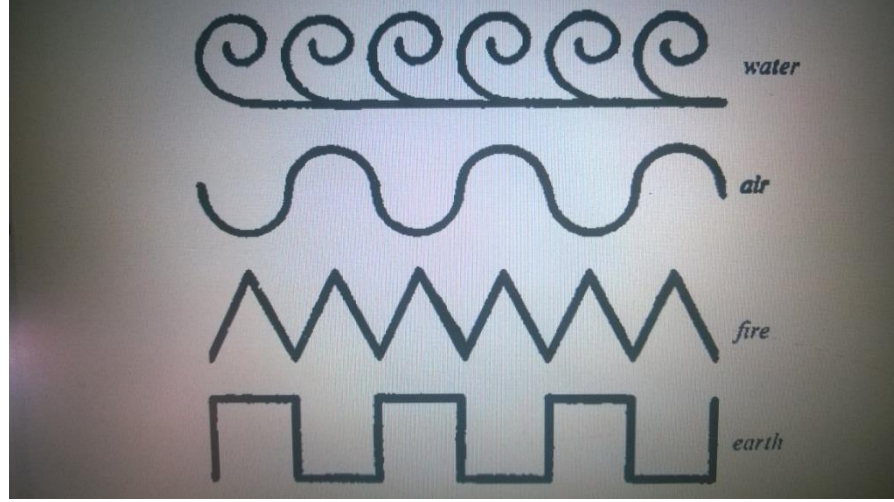
Şekil-2: Ağaç Sembolü (Fontana, 2010)

Şekil-3: Spiral (Fontana, 2010)

Şekil-4: Üçgen ve Daire (Cirlot, 1971)

Şekil-5: Elementlerin Sembolleri (Cirlot, 1971)

1.4.3 Rüyalarda Sembolizm

Birçok bilimce rüya üzerine değerlendirme yapılması farklı tanımlar ortaya çıkmasına neden olmuştur. Rüya, uykunun genel ve karakteristik özelliklerinden biri olup, uykunun hızlı göz hareketi (REM) adlı evreleriyle yakından ilişkili bulunan, görsel ve işitsel algı ve duygulardır. Rüyalara “duyusuz algı”nın bir türü veya nesnesiz algı olarak da bakılabilir (“Rüya”, 2016).

İlk insanlardan bu yana rüyayı anlamak ve yorumlamak ihtiyacı süregelmektedir. Batıl inançlar ve mantıksal olmayanlar da dahil rüya yorumlamaya ilişkin birçok yöntem gelişmiştir. Sigmund Freud ve Carl Jung rüyaları bilinç ve bilinçdışının etkileşimi olarak ele almıştır.

Freud, rüyaların bilinçdışına açılan kral yolu olduğunu savunmuştur. Rüya yorumuyla kişinin kendi bilinçdışına bakması sağlanır. Psikanalizde, rüyaların içeriğindeki semboller yoluyla bilinçdışı arzu, çatışma ve dürtülerin açığa çıkması rüya yorumu olarak tanımlanır. Rüyaların zincirlenmiş fanteziler için özgür bir rehabilitasyon olduğunu ifade eder. Ruhsal yapı uyanık hayatın gerilimlerinin devam etmesini istemez, onları sonlandırmak ve rahatlamak, dinlenmek ister. Bu yüzden önce uyanık hayata karşıt koşullar yaratır. Üzüntüyü sevinçle iyileştirir, tasaları umutlarla ve mutlu, dağınık imgelerle, nefreti sevgi ve dostlukla, korkuyu cesaret ve güvenle tedavi eder; kuşkuyu inanç ve itikatle giderir, boş görünen umutları gerçekleştirir. Freud,

rüyanın içeriği ile ilgili deneyimlerine dayanarak her rüyanın bir şekilde bir önceki günün olaylarıyla bağlantılı olduğu iddiasını ileri sürmüştür (Freud, 2014).

Freud rüya ve akıl hastalıklarının benzerliği konusunda, ikisinin büyük ölçüde örtüştüğünü dile getiren araştırmalar olduğundan bahsetmiştir (Freud, 2014). Birçok teorisyen rüyalar ve halüsinasyonlar arasında büyük benzeşimler olduğunu ileri sürmüştür.

Jung'a göre rüyalarda, çok geniş çaplı incelemelere gerek kalmadan, çağrışım testleri yoluyla varlığı kanıtlanan çağrışım ve kompleksler yaşandığı görülmektedir. Bu kompleksler var olan nevrozun bütününde ayrılmaz bir parçasını meydana getirmektedir. Dolayısıyla rüyaların en az çağrışım testleri kadar, nevrozun içeriği hakkında kişiye bilgi verdiği açıkça anlaşılmaktadır. Belirtiler toprak üstündeki bitkinin sapına benzer, asıl bitki toprağın altında kök salmıştır. Kök beden, nevrozun içindekileri temsil eder; komplekslerden, belirtilerden ve rüyalardan oluşmuş bir döl yatağıdır. Daha fazlası kişi, rüyaların tinin tam altında yatan süreçleri yansıttığına inanmaktadır. Bu süreçlere ulaşıldığı takdirde hastalığın köküne de varılmış demektir. Rüyalar karmaşık ve tutarlı olduğundan belirli bir mantık ve belirli bir niyeti ifade eder. Yani rüya, bilinç dışında bulunan bir motivasyonu izler ve doğrudan doğruya rüya aracılığıyla ifade edilir (Çiçek, 2013).

Jung, rüyaların genel işlevinin rüya malzemesini üreterek, gizlice bütün ruhsal dengeyi yeniden oluşturmak çabasından ibaret olduğunu söyler. Jung'a göre rüyalar sayesinde saptanabildiği kadarıyla bilinçdışı kendi düşüncesini içgüdüsel olarak sürdürmektedir. Bu ayrım önemlidir. Mantıksal analiz bilincin yetkesindedir; seçimlerimizi akıl ve bilgiyle yaparız. Buna karşılık bilinçdışı en başta içgüdülerle yönlendiriliyor gibidir. Bu da buna uygun düşünce biçimleri, yani arketiplerde kendini göstermektedir (Jung, 2009).

Rüya doğal ve normal bir şeydir, aslında olduğundan başka bir şey de ifade etmez. Talmud bile "rüya, kendi kendisinin yorumudur" diyor. Karışıklık yalnızca rüya içeriklerinin sembolik olmasından, bu yüzden de bir anlamdan daha fazla anlam içermesinden ileri gelmektedir. Semboller, bizim bilinçli akılla kavrayamadığımız bir yönü göstermektedirler. Bunlar ya bilinçdışı ya da en azından tam bilinç dahilinde olmayan bir şeylerle ilgilidirler (Jung, 2009).

Havelock Ellis ise, rüyaların görünürdeki saçmalığının üzerinde pek durmaz. Onun için rüya ‘’ an archaic World of vast emotions and imperfect thoughts ‘’ dir¹ ve bu dünyayı araştırmak, bize ruhsal yaşamın en ilkel evreleri hakkında bilgi edinme şansını verebilir (Freud, 2014).

Uyku, özellikle de rüyalar, insanın binlerce yıllık geçmişinden aldığı yaşam güdüsünü, her gece yeniden hatırlayarak bugünkü bilgilere geçmişi bulaştırmanın aracı olarak iş görür (Ceylan, 2012). Ceylan, rüyaları türe ait geçmişle yapılan görüşmeler olarak tanımlamıştır. Uykuda geriye gittikçe ortak benliğin enerjisine ulaşıldığını, geride kalanların kimseye ait olmayan, anonim olan, dolayısıyla ortak olanlar olduğunu belirtmiştir. Gerçekten de fazla rüya görenlerin, belli belirsiz bir esriklik içine girdiklerine, bireyselliğe değil, ortak ilişkilere daha fazla ihtiyaç duyduklarına tanık oluruz. (Ceylan, 2012).

Hartmann’a (2011) göre rüya, fantezi ve gündüz hayalleri topluca zihinsel işlevlerin bir ucunda yer alır, diğer ucunda ise uyanıklık halinde sahip olduğumuz düşünceler bulunur. Ceylan’a göre rüya en geniş anlamıyla yeryüzünün bugünkü ve geçmişteki varoluş biçimlerinin harmanlanmasıyla ortaya çıkar (Ceylan, 2013).

Ceylan, rüyada ortak benlik kendini yoğun olarak hissettirirken, nesne benliğinin zayıf bir biçimde; gerçek dünyaya odaklanmış düşüncede ise nesne benliğinin yoğun biçimde işlem yaparken ortak benlik işleminin azaldığını söyler (Ceylan, 2013).

1.4. AMAÇ

Şizofreni hastalarının halüsinasyon ve çizimlerdeki arkaik semboller ile tanı almamış kişilerin rüya ve çizimlerinde yer alan arkaik sembollerini inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Literatürde konuyla ilgili herhangi bir araştırma bulgusuna rastlanmamış olması bakımından şizofreni hastalarını tanıma, terapilerini yönlendirme açısından yararlanılacak bir kaynak olması amaçlanmıştır.

Çalışmamızın amaçları şunlardır:

a) Şizofren hastaların ve tanı almamış grubun aile yapılarının insanlığın sahip olduğu ortak bilgileri taşıması açısından incelenmesi

¹ “Sonsuz çeşitlikte duyguların ve tamamlanmamış düşüncelerin yer aldığı arkaik bir dünya”

b) Araştırma sonuçlarının şizofrenilerin psikoterapisi geliştirilmesinde değerlendirilmesi için kaynak olarak kullanılması

c) Şizofreni tanısı almış ve almamış kişilerin genetiğinde kayıtlı bilgileri kullanabilme kriterleri açısından ayırt edici faktörlerin tespit edilmesi için analiz edilmesi amaçlanmaktadır.

2. YÖNTEM VE GEREÇLER

Bu araştırma 25 Nisan- 1 Eylül 2016 tarihleri arasında yapılmıştır. Şizofreni tanısı almış grup için DSM tanı kriterlerine uygunluk, psikiyatrik açıdan sağlıklı grup için ise DSM tanı kriterlerine göre herhangi bir psikiyatrik bozukluk tanısı almamak kriterleri dahil olma kriterleridir. Dışlama kriteri ise psikiyatrik açıdan sağlıklı grup için herhangi bir psikiyatrik tanı veya tedavi almış olmaktır. Çalışma katılımcılara anlatılmış ve çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcılardan bilgilendirilmiş yazılı onam alınmıştır. Araştırma projesi Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanmıştır.

2.1 EVREN VE ÖRNEKLEM

Bu çalışmanın şizofren hastası örneklemini NP İstanbul Hastanesi psiko polikliniği tarafından takip edilen ve tanı kriterlerini taşıyan hastalardan oluşmaktadır. 20 şizofreni hastası ve 20 herhangi bir psikiyatrik tanı almamış kişiden oluşmaktadır. Araştırmanın evrenini, 25.04.2016- 01.09.2016 tarihleri arasında DSM V tanı ölçütlerine göre şizofreni tanısı almış, yatan hastalar ve araştırma kriterlerine uyan, herhangi bir psikiyatrik tanı almamış olan katılımcı grupları oluşturmaktadır.

2.2 VERİLERİN TOPLANMASI

Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Katılımcıların demografik özelliklerini (cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, aile yapısı, büyüdüğü coğrafya, psikolojik rahatsızlığının olup olmaması) belirlemek için kullanılmıştır. Bunun yanı sıra sesli ve sessiz ortamda iki bölümden oluşan çağrışımsal çizimler yaptırılmıştır. Şizofreni hastalarının halüsinasyon kayıtları, tanı almayan grubun da on gün boyunca kaydetmiş olduğu rüyalar alınmıştır. Çizim uygulamaları araştırmacı tarafından gözlem altında, yüzyıllar boyu DNA'lar aracılığıyla aktarılan ortak bilgiyi hissetmesi ve konsantrasyon sağlamalarına yönelik yönergede bulunarak biri müzik, insan gürültüleri, dışarıdan gelen seslerin olduğu sesli bir ortamda, diğeri yalnız kalabileceği, seslerden izole edilmiş sessiz bir ortamda yapılmıştır. Halüsinasyon kayıtları hastaların dosyaları ve ailelerinden alınırken rüyalar için katılımcılardan on gün boyunca rüyalarını yazmaları istenmiş ve bu on günlük süreçte hatırlanan rüyalar içindeki semboller araştırılmıştır. Halüsinasyon ve rüyalarda

yer alan semboller Jung'un dört arketip (self, shadow, persona, anima/animus) sembolleri gözetilerek puanlanmış, çizimlerde yer alan şekiller ise birçok yerli ve yabancı kaynaktan derlenen ezoterik çizimler sözlükleri kullanılarak puanlanmıştır.

2.3 ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE GENELLENEBİLİRLİĞİ

Zaman kısıtlılığı ve hastane yatışına bağlı olarak istenen katılımcı sayısına ulaşılamaması, geniş aileden gelen kadın şizofreni hastalarının bulunmaması bu araştırmanın sınırlılığıdır. Veri sayısının düşük olması nedeniyle araştırma sonuçları araştırmaya katılan şizofreni ve tanı almamış gruplara genellenebilir.

2.4 VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmanın amaçlarına uygun olarak toplanan veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) v.21 ile analize tabi tutulmuştur. Araştırmanın demografik değişkenlerinin dağılımları için frekans dağılımı ve yüzdeler hesaplanmıştır. Araştırma değişkenlerinin dağılımları ve dağılımlar arasındaki farkın tespit edilebilmesi amacıyla ki-kare analizleri yapılmıştır. Araştırmanın sürekli değişkenlerinden alınan ortalamaların karşılaştırılması amacıyla bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizleri ile post hoc (tukey) yürütülmüştür.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amaçlarına uygun olarak toplanan verilere uygulanan istatistiksel analiz bulgularına yer verilmiştir. Birinci bölümde demografik verilere, ikinci bölümde demografik değişkenlere göre halüsinasyon/rüyalardaki sembollerin dağılımlarına ilişkin ki-kare analizlerine ve bu sembol sayılarının ortalamalarının karşılaştırıldığı bağımsız örneklem t testi ve varyans analizi bulgularına, üçüncü bölümde, demografik değişkenlere göre sesli ve sessiz ortamda yapılan çizimlerden elde edilen ezoterik sembol sayı ortalamalarının karşılaştırıldığı bağımsız örneklem t testi ve varyans analizi bulgularına, dördüncü bölümde sesli ve sessiz ortamda yapılan çizimlerden elde edilen ezoterik sembol sayı ortalamalarının karşılaştırıldığı eşleştirilmiş örneklem t testi bulgularına yer verilmiştir.

3.1 DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE İLİŞKİN DAĞILIMLAR

Tablo 1’de şizofreni tanısı almış ve almamış grupların çeşitli demografik değişkenlere göre dağılımları verilmiştir. Şizofren tanısı almış grubun %20’si kadınlardan ve %80’i erkeklerden oluşmaktadır. Tanı almamış grubun %65’i kadınlardan ve %35’i erkeklerden oluşmaktadır.

Yaş gruplarına bakıldığında, şizofren tanısı alan grupta %5 17-28 yaş aralığında, %60 29-45 yaş aralığında ve %35 45 üstü yaşıdadır. Tanı almayan grupta ise %35 17-28 yaş aralığında, %60 29-45 yaş aralığında ve %5 de 45 ve üstü yaşıdadır.

Eğitim durumuna bakıldığında, şizofren tanısı alan grubun %25’i ilkokul, %45’i ortaokul lise, %30’u üniversite mezunu olduklarını bildirmişlerdir. Tanı almayan grupta ise %15’i ilkokul, %25’i ortaokul lise, %60’u üniversite mezunu olduklarını bildirmişlerdir.

Aile yapısına göre, şizofren tanısı alan grubun %90’ı çekirdek ailede, %10’u geniş ailede büyüdüğünü bildirmiştir. Tanı almayan grubun %70’i çekirdek ailede, %30’u geniş ailede büyüdüğünü bildirmiştir.

Tablo 1. Demografik Değişkenlere Göre Dağılımlar

			SCH	Kontrol	Toplam
Cinsiyet	Kadın	n	4	13	17
		%	20,0	65,0	42,5
	Erkek	n	16	7	23
		%	80,0	35,0	57,5
Yaş	17-28	n	1	7	8
		%	5,0	35,0	20,0
	29-45	n	12	12	24
		%	60,0	60,0	60,0
	45 +	n	7	1	8
		%	35,0	5,0	20,0
Eğitim Durumu	İlkokul	n	5	3	8
		%	25,0	15,0	20,0
	Ortaokul-Lise	n	9	5	14
		%	45,0	25,0	35,0
	Üniversite	n	6	12	18
		%	30,0	60,0	45,0
Aile Yapısı	Çekirdek Aile	n	18	14	32
		%	90,0	70,0	80,0
	Geniş Aile	n	2	6	8
		%	10,0	30,0	20,0
Yaşadığı Coğrafi Bölge	Deniz	n	13	11	24
		%	65,0	55,0	60,0
	Dağ	n	2	1	3
		%	10,0	5,0	7,5
	Ova	n	5	8	13
		%	25,0	40,0	32,5
Toplam	n	20	20	40	
	%	100,0	100,0	100,0	

Yaşadıkları coğrafi bölgeye göre şizofren tanısı alan grubun %65'i deniz olan bölgede, %10'u dağlık bölgede ve %25'i ovada yaşadıklarını bildirmişlerdir. Tanı almayan grubun %55'i deniz olan bölgede, %5'i dağlık bölgede ve %40'ı ovada yaşadıklarını bildirmişlerdir.

3.2 DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE HALÜSİNASYON/RÜYA SEMBOLLERİ

3.2.1 Şizofren Tanısı Alan ve Almayanların Halüsinasyon / Rüya Sembollerine Göre Dağılımları ve Ortalamaları

Tablo 2'de şizofreni tanısı alan ve almayanların halüsinasyon/rüya sembollerine göre dağılımları ve ki-kare bulguları verilmiştir.

Şizofreni tanısı alan grubun %60'ında ve tanı almayan grubun %45'inde self semboller tespit edilmiştir. Sembollerin iki gruba dağılımları arasında fark bulunmamıştır [$\chi^2(1-38)=0,902$; $p>0,05$].

Şizofreni tanısı alan grupta hiç ve tanı almayan grubun ise %2'inde persona semboller tespit edilmiştir. Sembollerin iki gruba dağılımları arasında fark bulunmamıştır [$\chi^2(1-38)=2,105$; $p>0,05$].

Şizofreni tanısı alan grubun %15'inde ve tanı almayan grubun ise %60'ında shadow semboller tespit edilmiştir. Sembollerin iki gruba dağılımları arasında anlamlı fark bulunmuştur [$\chi^2(1-38)=8,640$; $p<0,05$].

Şizofreni tanısı alan grupta hiç ve tanı almayan grubun ise %3'ünde anima/animus semboller tespit edilmiştir. Sembollerin iki gruba dağılımları arasında fark bulunmamıştır [$\chi^2(1-38)=3,243$; $p>0,05$].

Tablo 2. Şizofreni tanısı alan ve almayanların halüsinasyon/rüya sembollerine göre dağılımları ve ki-kare bulguları

			SCH	Kontrol	Toplam	χ^2	p
Self	Var	n	12	9	21	0,902	0,264
		%	60,0	45,0	52,5		
	Yok	n	8	11	19		
		%	40,0	55,0	47,5		
Persona	Var	n	0	2	2	2,105	0,244
		%	0,0	10,0	5,0		
	Yok	n	20	18	38		
		%	100,0	90,0	95,0		
Shadow	Var	n	3	12	15	8,640	0,004
		%	15,0	60,0	37,5		
	Yok	n	17	8	25		
		%	85,0	40,0	62,5		
Anima / Animus	Var	n	0	3	3	3,243	0,115
		%	0,0	15,0	7,5		
	Yok	n	20	17	37		
		%	100,0	85,0	92,5		
Toplam	n	20	20	40			
	%	100,0	100,0	100,0			

Tablo 2’de şizofreni tanısı alan ve almayan grupların halüsinasyon/rüya sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları verilmiştir. Şizofren tanısı alan ve almayanların shadow sembol sayısı ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$t(1-38)=-2,963$; $p<0,05$]. Şizofren tanısı almayan grubun shadow sembol sayısı ortalamaları ($\bar{X}=0,90$), şizofren tanısı alan grubun ortalamalarından ($\bar{X}=0,15$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Diğer sembol sayılarına göre iki grup arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 3. Şizofren tanısı alan ve almayan grupların halüsinasyon/rüya sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları

	Grup	N	Ort.	ss	t	p
Self	SCH	20	0,65	0,587	0,466	0,644
	Kontrol	20	0,55	0,759		
Persona	SCH	20	0,00	0,000	-1,371	0,178
	Kontrol	20	0,15	0,489		
Shadow	SCH	20	0,15	0,366	-2,963	0,005
	Kontrol	20	0,90	1,071		
Anima / Animus	SCH	20	0,00	0,000	-1,831	0,075
	Kontrol	20	0,15	0,366		

3.2.2 Geniş Ailede ve Çekirdek Ailede Yetişenlerin Halüsinasyon / Rüya Sembollerine Göre Dağılımları ve Ortalamaları

Tablo 4'te geniş ailede ve çekirdek ailede yetişenlerin halüsinasyon/rüya sembollerine göre dağılımları ve ki-kare bulguları verilmiştir.

Çekirdek ailede yetişenlerin %59,4'ünde, geniş ailede yetişenlerin %25,'inde self semboller tespit edilmiştir. Çekirdek ailede ve geniş ailede yetişenlerin halüsinasyon/rüyalarındaki self sembollerinin dağılımı arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır [$\chi^2(1-38)=3,033$; $p>0,05$].

Çekirdek ailede yetişenlerin %3,1'inde, geniş ailede yetişenlerin %12,5,'inde persona semboller tespit edilmiştir. Çekirdek ailede ve geniş ailede yetişenlerin halüsinasyon/rüyalarındaki persona sembollerinin dağılımı arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır [$\chi^2(1-38)=1,184$; $p>0,05$].

Çekirdek ailede yetişenlerin %37,5'inde, geniş ailede yetişenlerin %37,5,'inde shadow semboller tespit edilmiştir. Çekirdek ailede ve geniş ailede yetişenlerin halüsinasyon/rüyalarındaki persona sembollerinin dağılımı arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır [$\chi^2(1-38)=0,000$; $p>0,05$].

Çekirdek ailede yetişenlerin %6,3'ünde, geniş ailede yetişenlerin %12,5,'inde anima / animus semboller tespit edilmiştir. Çekirdek ailede ve geniş ailede yetişenlerin halüsinasyon/rüyalarındaki anima / animus sembollerinin dağılımı arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır [$\chi^2(1-38)=0,360$ p>0,05].

Tablo 4. Geniş ve Çekirdek Ailede Yetişenlerin halüsinasyon/rüya sembollerine göre dağılımları ve ki-kare bulguları

			Çekirdek	Geniş	Toplam	χ^2	p
Self	Var	n	19	2	21	3,033	0,089
		%	59,4	25,0	52,5		
	Yok	n	13	6	19		
		%	40,6	75,0	47,5		
Persona	Var	n	1	1	2	1,184	0,364
		%	3,1	12,5	5,0		
	Yok	n	31	7	38		
		%	96,9	87,5	95,0		
Shadow	Var	n	12	3	15	0,000	0,650
		%	37,5	37,5	37,5		
	Yok	n	20	5	25		
		%	62,5	62,5	62,5		
Anima / Animus	Var	n	2	1	3	0,360	0,495
		%	6,3	12,5	7,5		
	Yok	n	30	7	37		
		%	93,8	87,5	92,5		
Toplam	n	32	8	40			
	%	100,0	100,0	100,0			

Tablo 5'te çekirdek ailede ve geniş ailede yetişenlerin halüsinasyon/rüya sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları verilmiştir. Çekirdek ailede ve geniş aile yetişenlerin halüsinasyon/rüya sembol sayısı ortalamaları arasındaki farklar anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 5. Çekirdek ve Geniş ailede yetişenlerin halüsinasyon/rüya sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları

	Aile Yapısı	N	Ort.	ss	t	p
Self	Çekirdek	32	0,69	0,693	1,686	0,100
	Geniş	8	0,25	0,463		
Persona	Çekirdek	32	0,06	0,353	-0,447	0,657
	Geniş	8	0,13	0,353		
Shadow	Çekirdek	32	0,56	0,948	0,536	0,595
	Geniş	8	0,38	0,518		
Anima / Animus	Çekirdek	32	0,06	0,246	-0,588	0,560
	Geniş	8	0,13	0,354		

3.2.3 Cinsiyete Göre Halüsinasyon / Rüya Sembollerine Göre Dağılımları ve Ortalamaları

Tablo 6’da cinsiyete göre halüsinasyon/rüya sembollerinin dağılımları ve ki-kare bulguları verilmiştir.

Kadınların %52,9’unda ve erkeklerin %52,2’sinde self semboller tespit edilmiştir. Cinsiyete göre elde edilen self sembollerin dağılımları arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$\chi^2(1-38)=0,002$; $p>0,05$].

Kadınların %5,9’unda ve erkeklerin %4,3’ünde persona semboller tespit edilmiştir. Cinsiyete göre elde edilen persona sembollerin dağılımları arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$\chi^2(1-38)=0,048$; $p>0,05$].

Tablo 6. Cinsiyete göre halüsinasyon/rüya sembollerine göre dağılımları ve ki-kare bulguları

			Kadın	Erkek	Toplam	χ^2	p
Self	Var	n	9	12	21	0,002	0,607
		%	52,9	52,2	52,5		
	Yok	n	8	11	19		
		%	47,1	47,8	47,5		
Persona	Var	n	1	1	2	0,048	0,676
		%	5,9	4,3	5,0		
	Yok	n	16	22	38		
		%	94,1	95,7	95,0		
Shadow	Var	n	9	6	15	3,008	0,080
		%	52,9	26,1	37,5		
	Yok	n	8	17	25		
		%	47,1	73,9	62,5		
Anima / Animus	Var	n	3	0	3	4,388	0,069
		%	17,6	0,0	7,5		
	Yok	n	14	23	37		
		%	82,4	100,0	92,5		
Toplam	n	17	23	40			
	%	100,0	100,0	100,0			

Kadınların %52,9'unda ve erkeklerin %26,1'inde shadow semboller tespit edilmiştir. Cinsiyete göre elde edilen shadow sembollerin dağılımları arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$\chi^2(1-38)=3,008$; $p>0,05$].

Kadınların %17,6'sında ve erkeklerin hiç birinde anima / animus semboller tespit edilmiştir. Cinsiyete göre elde edilen anima / animus sembollerin dağılımları arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$\chi^2(1-38)=4,069$; $p>0,05$].

Tablo 7. Cinsiyete göre halüsinasyon/rüya sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları

	Cinsiyet	N	Ort.	ss	t	p
Self	Kadın	17	0,65	0,786	0,377	0,709
	Erkek	23	0,57	0,590		
Persona	Kadın	17	0,06	0,243	-0,248	0,805
	Erkek	23	0,09	0,417		
Shadow	Kadın	17	0,71	0,849	1,126	0,267
	Erkek	23	0,39	0,891		
Anima / Animus	Kadın	17	0,18	0,393	2,164	0,037
	Erkek	23	0,00	0,000		

Tablo 7’de cinsiyete göre halüsinasyon rüya sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları verilmiştir.

Cinsiyete göre anima/animus sembol sayısı ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Kadınların anima / animus sembol sayısı ortalamaları ($\bar{X}=0,18$) erkeklerin ortalamalarından ($\bar{X}=0,00$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur [$t(1-38)=2,163$; $p<0,05$]. Cinsiyete göre diğer sembollerin sayı ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

3.2.4 Yetiştığı Coğrafi Bölgeye Göre Halüsinasyon / Rüya Sembollerine Göre Dağılımları ve Ortalamaları

Tablo 8’de yetiştığı bölgeye göre halüsinasyon/rüya sembollerinin dağılımları ve ki-kare bulguları verilmiştir.

Tablo 8. Yetiştığı bölgeye göre halüsinasyon/rüya sembollerine göre dağılımları ve ki-kare bulguları

			Deniz	Kara	Toplam	χ^2	p
Self	Var	n	13	8	21	0,067	0,525
		%	54,2	50,0	52,5		
	Yok	n	11	8	19		
		%	45,8	50,0	47,5		
Persona	Var	n	0	2	2	3,158	0,154
		%	0,0	12,5	5,0		
	Yok	n	24	14	38		
		%	100,0	87,5	95,0		
Shadow	Var	n	10	5	15	0,444	0,372
		%	41,7	31,3	37,5		
	Yok	n	14	11	25		
		%	58,3	68,8	62,5		
Anima / Animus	Var	n	2	1	3	0,060	0,652
		%	8,3	6,3	7,5		
	Yok	n	22	15	37		
		%	91,7	93,8	92,5		
Toplam	n	24	16	40			
	%	100,0	100,0	100,0			

Deniz bölgesinde yetişenlerin %54,2'sinde, karada yetişenlerin %50'sinde self semboller tespit edilmiştir. Yaşanan bölgeye göre elde edilen self sembollerin dağılımları arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$\chi^2(1-38)= 0,067$; $p>0,05$].

Deniz bölgesinde yetişenlerin hiç birinde, karada yetişenlerin %12,5'inde persona semboller tespit edilmiştir. Yaşanan bölgeye göre elde edilen persona sembollerin dağılımları arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$\chi^2(1-38)= 3,158$; $p>0,05$].

Deniz bölgesinde yetişenlerin %41,7'sinde, karada yetişenlerin %31,3'ünde shadow semboller tespit edilmiştir. Yaşanan bölgeye göre elde edilen shadow sembollerin dağılımları arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$\chi^2(1-38)= 0,444$; $p>0,05$].

Deniz bölgesinde yetişenlerin %8,3'ünde karada yetişenlerin %6,3'ünde anima / animus semboller tespit edilmiştir. Yaşanan bölgeye göre elde edilen anima / animus sembollerin dağılımları arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$\chi^2(1-38)= 0,060$; $p>0,05$].

Tablo 9. Yetiştığı bölgeye göre halüsinasyon/rüya sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları

	Yetiştığı Bölge	N	Ort.	ss	t	p
Self	Deniz	24	0,63	0,711	0,285	0,777
	Kara	16	0,56	0,629		
Persona	Deniz	24	0,00	0,000	-1,700	0,097
	Kara	16	0,19	0,544		
Shadow	Deniz	24	0,54	0,779	0,145	0,885
	Kara	16	0,50	1,033		
Anima / Animus	Deniz	24	0,08	0,282	0,239	0,812
	Kara	16	0,06	0,250		

Tablo 9'da yetiştığı bölgeye göre halüsinasyon rüya sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları verilmiştir. Yetiştığı bölgeye göre halüsinasyon rüya sembol sayısı ortalamaları arasındaki farklar anlamlı bulunmamıştır.

3.2.5 Yaş Gruplarına Göre Halüsinasyon / Rüya Sembollerine Göre Dağılımları ve Ortalamaları

Tablo 10'da yaş gruplarına göre halüsinasyon/rüya sembollerinin dağılımları ve ki-kare bulguları verilmiştir.

17-28 yaş grubunun %37,5'inde, 29-45 yaş grubunun %58,3'ünde ve 45 üstü yaş grubunun %50'sinde self semboller tespit edilmiştir. Yaş gruplarına göre self sembollerin dağılımları arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$\chi^2=1,069$; $p<0,05$].

17-28 yaş grubunun %12,5'inde, 29-45 yaş grubunun %4,2'inde ve 45 üstü yaş grubunun hiç birinde persona semboller tespit edilmiştir. Yaş gruplarına göre persona sembollerin dağılımları arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$\chi^2=1,404$; $p<0,05$].

17-28 yaş grubunun %62,5'inde, 29-45 yaş grubunun %33,3'ünde ve 45 üstü yaş grubunun %25'inde shadow semboller tespit edilmiştir. Yaş gruplarına göre shadow sembollerin dağılımları arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$\chi^2=2,844$; $p<0,05$].

17-28 yaş grubunun %25'inde, 29-45 yaş grubunun %4,2'inde ve 45 üstü yaş grubunun hiç birinde anima/animus semboller tespit edilmiştir. Yaş gruplarına göre anima/animus sembollerin dağılımları arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$\chi^2=4,565$; $p<0,05$].

Tablo 10. Yaş gruplarında halüsinasyon/rüya sembollerinin dağılımları ve ki-kare bulguları

			17-28	29-45	45 +	Toplam	χ^2	p
Self	Var	n	3	14	4	21	1,069	0,586
		%	37,5	58,3	50,0	52,5		
	Yok	n	5	10	4	19		
		%	62,5	41,7	50,0	47,5		
Persona	Var	n	1	1	0	2	1,404	0,496
		%	12,5	4,2	0,0	5,0		
	Yok	n	7	23	8	38		
		%	87,5	95,8	100,0	95,0		
Shadow	Var	n	5	8	2	15	2,844	0,241
		%	62,5	33,3	25,0	37,5		
	Yok	n	3	16	6	25		
		%	37,5	66,7	75,0	62,5		
Anima / Animus	Var	n	2	1	0	3	4,565	0,102
		%	25,0	4,2	0,0	7,5		
	Yok	n	6	23	8	37		
		%	75,0	95,8	100,0	92,5		
Toplam	n	8	24	8	40			
	%	100,0	100,0	100,0	100,0			

Tablo 11’de yaş gruplarına göre halüsinasyon rüya sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve varyans analizi bulguları verilmiştir. Yaş gruplarına göre halüsinasyon rüya sembol sayısı ortalamaları arasındaki farklar anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 11. Yaş gruplarına göre halüsinasyon/rüya sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve varyans analizi bulguları

	Yaş Grubu	N	Ort.	ss	F	p
Self	17-28	8	0,63	1,061	,106	,900
	29-45	24	0,63	0,576		
	45 +	8	0,50	0,535		
Persona	17-28	8	0,13	0,354	,106	,900
	29-45	24	0,08	0,408		
	45 +	8	0,00	0,000		
Shadow	17-28	8	0,63	0,518	,486	,619
	29-45	24	0,58	1,060		
	45 +	8	0,25	0,463		
Anima / Animus	17-28	8	0,63	0,518	2,383	,106
	29-45	24	0,58	1,060		
	45 +	8	0,25	0,463		

3.2.6 Öğrenim Durumlarına Göre Halüsinasyon / Rüya Sembollerine Göre Dağılımları ve Ortalamaları

Tablo 12’de öğrenim durumlarına göre halüsinasyon/rüya sembollerinin dağılımları ve ki-kare bulguları verilmiştir.

İlkokul mezunu olanların %75’inde, ortaokul-lise mezunu olanların %71,4’ünde ve üniversite mezunlarının %27,8’inde self sembolleri tespit edilmiştir. Öğrenim durumuna göre self sembollerinin dağılımları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$\chi^2(2-37)=8,047$; $p<0,05$]. İlkokul ve orta-lise mezunlarının self sembollerinin üniversite mezunlarına oranla daha fazla olduğu gözlenmiştir.

Tablo 12. Öğrenim durumlarına göre halüsinasyon/rüya sembollerinin dağılımları ve ki-kare bulguları

			İlkokul	Orta Lise	Üniversite	Toplam	χ^2	p
Self	Var	n	6	10	5	21	8,047	0,018
		%	75,0	71,4	27,8	52,5		
	Yok	n	2	4	13	19		
		%	25,0	28,6	72,2	47,5		
Persona	Var	n	0	0	2	2	2,573	0,276
		%	0,0	0,0	11,1	5,0		
	Yok	n	8	14	16	38		
		%	100,0	100,0	88,9	95,0		
Shadow	Var	n	2	7	6	15	1,600	0,449
		%	25,0	50,0	33,3	37,5		
	Yok	n	6	7	12	25		
		%	75,0	50,0	66,7	62,5		
Anima / Animus	Var	n	0	1	2	3	0,990	0,610
		%	0,0	7,1	11,1	7,5		
	Yok	n	8	13	16	37		
		%	100,0	92,9	88,9	92,5		
Toplam	n	8	14	18	40			
	%	100,0	100,0	100,0	100,0			

Tablo 13'te öğrenim durumuna göre halüsinasyon / rüya sembol sayısı ortalamaları ve varyans analizi bulguları verilmiştir.

Öğrenim durumuna göre halüsinasyon / rüyalardaki self sembol sayısı ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$F(2-37)=4,429$; $p<0,05$]. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yapılan Tukey testi sonucunda, ortaokul-lise mezunlarının self sembol sayısı ortalamalarının ($\bar{X}=0,86$) üniversite mezunlarının sembol sayısı ortalamalarından ($\bar{X}=0,28$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur ($p=0,033$). İlkokul mezunlarının diğer gruplarla karşılaştırılması parametrik olmayan mann-whitney u testi ile karşılaştırıldığında ilkokul ve ortaokul-lise ortalamaları

arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. Yine parametrik olmayan karşılaştırmada ilkokul ve üniversite mezunlarının ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$Z=-2,338$; $p=0,019$].

Öğrenim durumuna göre diğer sembol sayısı ortalamaları arasındaki farklar anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 13. Öğrenim durumuna göre halüsinasyon/rüya sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve varyans analizi bulguları

	Öğrenim Durumu	N	Ort.	ss	F	p
Self	İlkokul	8	0,88	0,641	4,429	,019
	Ortaokul-Lise	14	0,86	0,770		
	Üniversite	18	0,28	0,461		
Persona	İlkokul	8	0,00	0,000	1,131	,334
	Ortaokul-Lise	14	0,00	0,000		
	Üniversite	18	0,17	0,515		
Shadow	İlkokul	8	0,25	0,463	,518	,600
	Ortaokul-Lise	14	0,64	0,842		
	Üniversite	18	0,56	1,042		
Anima / Animus	İlkokul	8	0,00	0,000	,469	,629
	Ortaokul-Lise	14	0,07	0,267		
	Üniversite	18	0,11	0,323		

3.3 DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE EZOTERİK SEMBOLLER

3.3.1 Şizofreni Tanısı Alan ve Almayanların Ezoterik Sembol Sayılarının Karşılaştırılması

Tablo 14’de şizofreni tanısı alan ve almayan grupların ezoterik sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları verilmiştir. Şizofren tanısı alan ve almayanların sesli ortamda elde edilen ezoterik sembol sayı ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$t(1-38)=-3,310$; $p<0,05$]. Şizofreni tanısı almayanların sesli

ortamda ezoterik sembol sayısı ortalamaları ($\bar{X}=3,60$) şizofreni tanısı alanların ortalamalarından ($\bar{X}=1,55$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Şizofren tanısı alan ve almayanların sessiz ortamda elde edilen ezoterik sembol sayısı ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$t(1-38)=-3,213$; $p<0,05$]. Şizofreni tanısı almayanların sessiz ortamda ezoterik sembol sayısı ortalamaları ($\bar{X}=3,85$) şizofreni tanısı alanların ortalamalarından ($\bar{X}=1,75$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Tablo 14. Şizofreni tanısı alan ve almayan grupların ezoterik sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları

	Grup	N	Ort.	ss	t	p
Sesli Ortam	SCH	20	1,55	1,099	-3,310	,002
	Kontrol	20	3,60	2,542		
Sessiz Ortam	SCH	20	1,75	1,482	-3,213	,003
	Kontrol	20	3,85	2,519		

3.3.2 Geniş Ailede ve Çekirdek Ailede Yetişenlerin Ezoterik Sembol Sayılarının Karşılaştırılması

Tablo 15’de çekirdek ve geniş ailede yetişenlerin sesli ve sessiz ortamda ezoterik sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları verilmiştir.

Sesli ortamda çekirdek ve geniş ailede yetişenlerden elde edilen ezoterik sembol sayısı ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$t(1-38)=-0,789$; $p>0,05$]. Aynı şekilde sessiz ortamda çekirdek ve geniş ailede yetişenlerden elde edilen ezoterik sembol sayısı ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır [$t(1-38)=-0,102$; $p>0,05$].

Tablo 15. Çekirdek ve Geniş Ailede yetişenlerin ezoterik sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları

	Aile Yapısı	N	Ort.	ss	t	p
Sesli Ortam	Çekirdek	32	2,44	2,327	-0,789	0,435
	Geniş	8	3,13	1,553		
Sessiz Ortam	Çekirdek	32	2,78	2,393	-0,102	0,919
	Geniş	8	2,88	2,031		

3.3.3 Cinsiyete Göre Ezoterik Sembol Sayılarının Karşılaştırılması

Tablo 16’da cinsiyete göre sesli ve sessiz ortamdaki ezoterik sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları verilmiştir.

Cinsiyete göre sesli ortamdaki ezoterik sembol sayısı ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$t(1-38)=2,707$; $p<0,05$]. Kadınların sesli ortamdaki ezoterik sembol sayısı ortalamaları ($\bar{X}=3,59$) erkeklerin ortalamalarından ($\bar{X}=1,83$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Cinsiyete göre sessiz ortamdaki ezoterik sembol sayısı ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 16. Cinsiyete göre ezoterik sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları

	Cinsiyet	N	Ort.	ss	t	p
Sesli Ortam	Kadın	17	3,59	2,647	2,707	,010
	Erkek	23	1,83	1,435		
Sessiz Ortam	Kadın	17	3,47	2,427	1,617	,114
	Erkek	23	2,30	2,120		

3.3.4 Yetiştığı Coğrafi Bölgeye Göre Ezoterik Sembol Sayılarının Karşılaştırılması

Tablo 17’de yetiştirilen coğrafi bölgeye göre sesli ve sesiz ortamdaki ezoterik sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları verilmiştir.

Yetiştığı coğrafi bölgeye göre sesli ortamdaki ezoterik sembol sayısı ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur [$t(1-38)=2,189$; $p<0,05$]. Deniz bölgesinde yetişenlerin sesli ortamdaki ezoterik sembol sayısı ortalamaları ($\bar{X}=3,13$) karada yetişenlerin ortalamalarından ($\bar{X}=1,75$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Yetiştığı coğrafi bölgeye göre sessiz ortamdaki ezoterik sembol sayısı ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 17. Yetiştığı Coğrafi Bölgeye göre ezoterik sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları

	Yetiştığı Bölge	N	Ort.	ss	t	p
Sesli Ortam	Deniz	24	3,13	2,401	2,189	0,035
	Kara	16	1,75	1,571		
Sessiz Ortam	Deniz	24	3,08	2,104	0,953	0,347
	Kara	16	2,38	2,579		

3.3.5 Yaş Gruplarına Göre Ezoterik Sembol Sayılarının Karşılaştırılması

Tablo 18’de yaş gruplarına göre sesli ve sessiz ortamdaki ezoterik sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve varyans analizi bulguları verilmiştir.

Yaş grubuna göre sesli ortamda ezoterik sembol sayısı ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Yaş grubuna göre sessiz ortamda ezoterik sembol sayısı ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur [$F(2-37)=5,315$; $p<0,05$]. Farkın kaynağının anlaşılması için yapılan Tukey testi sonucunda, 17-28 yaş grubunun sessiz ortamdaki ezoterik sembol sayısı ortalamalarının ($\bar{X}=4,88$) 29-45 yaş grubunun ortalamalarından ($\bar{X}=2,46$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Aynı şekilde 17-28 yaş grubunun sessiz ortamdaki ezoterik sembol sayısı ortalamalarının ($\bar{X}=4,88$) 45 üstü yaş grubunun ortalamalarından ($\bar{X}=1,75$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Diğer yaş grupları arasındaki farklar anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 18. Yaş gruplarına göre ezoterik sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları

	Yaş Grubu	N	Ort.	ss	F	p
Sesli Ortam	17-28	8	4,00	2,878	2,720	,079
	29-45	24	2,42	2,062		
	45 +	8	1,63	1,061		
Sessiz Ortam	17-28	8	4,88	1,727	5,315	,009
	29-45	24	2,46	2,340		
	45 +	8	1,75	1,389		

3.3.6 Öğrenim Durumlarına Göre Ezoterik Sembol Sayılarının Karşılaştırılması

Tablo 19’da öğrenim durumlarına göre sesli ve sessiz ortamda ezoterik sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve varyans analizi bulguları verilmiştir. Öğrenim durumuna göre sesli ortamda ezoterik sembol sayısı ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Aynı şekilde öğrenim durumuna göre sessiz ortamda ezoterik sembol sayısı ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Tablo 19. Öğrenim durumlarına göre ezoterik sembol sayısı ortalamaları, standart sapmaları ve t testi bulguları t testi bulguları

	Öğrenim Durumu	N	Ort.	ss	F	p
Sesli Ortam	İlkokul	8	1,25	1,035		
	Orta-Lise	14	2,71	2,431	2,019	,147
	Üniversite	18	3,06	2,235		
Sessiz Ortam	İlkokul	8	2,13	1,808		
	Orta-Lise	14	2,79	2,326	,496	,613
	Üniversite	18	3,11	2,518		

3.4 SESLİ VE SESSİZ ORTAMDA ELDE EDİLEN EZOTERİK SEMBOLLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 20’de sesli ve sessiz ortamda elde edilen ezoterik sembol sayılarının ortalamaları, standart sapmaları, t testi bulguları ve Pearson korelasyonları verilmiştir.

Sesli ve sessiz ortamda elde edilen ezoterik sembol sayılarının karşılaştırılması amacıyla yürütülen eşleştirilmiş örneklem t testi sonucunda iki değişkenin ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

İki değişken arasındaki korelasyon incelendiğinde sesli ortamdaki ezoterik sembol sayıları ile sessiz ortamdaki ezoterik sembol sayıları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0,409$; $p<0,01$).

Tablo 20. Sesli ve sessiz ortamda elde edilen ezoterik sembol sayılarının ortalamaları, standart sapmaları, t testi bulguları ve korelasyonları

Ortam	N	Ort.	ss	t	p	r	p
Sesli	40	2,58	2,194				
Sessiz	40	2,80	2,301	-0,582	0,564	0,409	0,009

3.5 HALÜSİNASYON / RÜYA SEMBOLLERİ İLE EZOTERİK SEMBOLLER ARASINDAKİ İLİŞKİ

Tablo 21’de halüsinasyon / rüya sembolleri ile ezoterik semboller arasındaki Pearson korelasyon katsayıları verilmiştir. Halüsinasyon / rüya sembol toplamı ile ezoterik sembol toplamı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0,637$; $p<0,01$). Halüsinasyon / Rüya sembol toplamı arttıkça ezoterik sembol toplamı da artmaktadır.

Tablo 21. Halüsinasyon / Rüya sembol toplamı ile Ezoterik sembol toplamı arasındaki Pearson Korelasyonu

	Ezoterik Semboller
1. Halüsinasyon / Rüya Sembolleri	0,637**

** $p<0,01$

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Şizofreni tanısı almış hastaların ve herhangi bir psikiyatrik tanı almamış olan kişilerin halüsinasyon/rüyalarında ortak benliğe ilişkin arkaik sembollerin sıklığının farklılaşacağı ayrıca her iki grubun çağrışımsal çizimlerinde yine arkaik özellikler taşıyan ezoterik semboller açısından farklılık görüleceği düşünülmüştür. Halüsinasyon/rüyalarda rastlanan arketipler ile sesli ve sessiz ortamda yapılan çizimlerde rastlanılan sembol sayılarının da kendi içlerinde anlamlı bir korelasyon sağlayacağı beklenmiştir. Çalışma 20 şizofreni tanısı almış hasta ve 20 herhangi bir psikiyatrik tanı almamış olmak üzere iki gruptan oluşmaktadır. Çalışmanın şizofreni hasta grubunu NP İstanbul hastanesinde yatmakta olan şizofreni hastaları oluşturmaktadır. Şizofreni tanısı almış grubun %20'si kadınlardan ve %80'i erkeklerden oluşmaktadır. Tanı almamış grubun %65'i kadınlardan ve %35'i erkeklerden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak her iki grup için de kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Ayrıca şizofreni hastalarının halüsinasyonları ve tanı almamış katılımcıların da on gün boyunca kayıt altına aldıkları rüyaları alınmıştır. Her iki gruptan da biri sesli biri sessiz ortamda olmak üzere çağrışımsal çizimler yapmaları istenmiştir. Literatür incelendiğinde bu konuda yapılan benzeri bir çalışmaya rastlanmamıştır. Tartışma yürütülürken karşılaştırılacak bir literatür bulunmamaktadır. Tüm bu bilgiler çerçevesinde araştırılan konulara göre sırasıyla aşağıda yer alan bulgular elde edilmiştir:

Şizofreni tanısı alan ve almayanların halüsinasyon/rüya sembollerine göre dağılımları ve ortalamaları incelendiğinde kıstas alınan dört arketipten self, persona ve anima/animus sembollerinin tespitinde anlamlı bir fark bulunmaz iken shadow sembollerinin iki gruba dağılımı arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Şizofreni tanısı alan grubun %15'inde ve tanı almayan grubun ise %60'ında shadow (gölge) semboller tespit edilmiştir. Ayrıca herhangi bir psikiyatrik tanı almamış grubun shadow sembol sayısı ortalamaları da şizofreni tanısı alan grubun ortalamalarından anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Tanı almamış olan kişilere on gün boyunca gördüğü rüyaları kaydetmesi istenmiştir. Bu konuda on gün süre verilmesi subjektif bir karar olmakla birlikte katılımcıların hemen hepsi çoğu günler rüyalarını hatırlayamadıkları için asgari sınır olarak belirlenmiştir. Tanı almamış olan katılımcıların rüyalarında

shadow (gölge) arketipine şizofreni tanısı almış gruba göre çok büyük bir fark ile rastlanmıştır. Fordham'a göre gölge, içimizdeki, engellediğimiz her şeyi yapmak isteyen, olamadığımız her şey olandır. Kişinin bastırılmış kolektif yönlerini ortaya koyan gölge arketipi psikiyatrik tanı almamış olan katılımcılarda şizofreni tanısı almış olanlara kıyasla yüksek oranda gözlenmiştir. Bu arketip aynı zamanda kolektif olan ve ilksel olanı yansımasıyla psikiyatrik tanı almamış kişilerin ortak benlikten gelen bu arkaik sembolü hem dağılım hem de sayısal çokluk bakımından taşıdığı görülmektedir. Ceylan, rüyaları türe ait geçmişle yapılan görüşmeler olarak tanımlamıştır. Uykuda geriye gittikçe ortak benliğin enerjisine ulaşıldığını, geride kalanların kimseye ait olmayan, anonim olan, dolayısıyla ortak olanlar olduğunu belirtmiştir. Fazla rüya görenlerin bu ortaklık ilişkilerine daha fazla ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Ceylan'a göre şizofreni hastaları nesnelere ilişkilerinde başarısız olmakta ve bu durumda nesne benliğini terk edip, kalıntı halinde yaşayan ortak benliğe dönmektedir, ortak benlik başarı gerektirmemekte, her haliyle kişiyi kabul etmektedir. Fakat tam bir benlik bütünlüğü oluşturmak için gerekli olan ortak benlik ve nesne benliği dengesi görülemediği için uygulamamızda kullanılan kağıt kalem çalışmasında yine nesne ilişkilerinin zayıf olması sebebiyle sahip oldukları ortak kültü yansıtamadıkları düşünülmektedir.

Tanı gruplarının yanı sıra aile yapılarına göre halüsinasyon/rüya sembollerinin dağılım ve ortalamalarına baktığımızda self, persona, anima/animus ve shadow arketiplerinin dördünde de anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Çekirdek aile ve geniş aileden gelmiş olma kriterleri halüsinasyon/rüyalarda beklenen dört arketip açısından ayırıcı bir etmen olmamaktadır. Veriler toplanırken psikiyatrik tanı almamış katılımcı gruplarında yoğunlukla çekirdek aileden gelmiş kişilere rastlanırken, şizofreni tanısı almış grubun kadın katılımcılarında geniş aileden gelen herhangi bir katılımcı bulunmaması araştırmanın sınırlılıklarından biri olarak beklenen sonucu etkilediği düşünülmektedir.

Cinsiyete göre halüsinasyon/rüya sembollerinin dağılım ve ortalamalarına bakıldığında kadın ve erkek arasında dört sembolün dağılımı açısından herhangi bir fark bulunamamıştır. Ortalamaları açısından baktığımızda kadınların halüsinasyon/rüyalarında rastlanan anima/animus arketipi sembol sayısı ortalamaları erkeklerinkinden yüksek çıkmıştır. Diğer sembollerin cinsiyete göre sayı ortalamaları

açısından anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Jung “karşı cinse ait arketipi kadınlarda animus, erkeklerde de anima olarak adlandırmıştır. Anima erkeğin ruhundaki, belli belirsiz duygular, huylar, sezgiler, akıldışı olana karşı duyarlık, kişisel sevgi yetisi, doğa sevgisi, en önemli olarak da bilinçdışını algılama yetisi gibi bütün dişil psikolojik eğilimlerin kişileşmesidir. Herhangi bir psikiyatrik tanı almamış erkek katılımcılar çizim uygulamalarına istekle katılırken rüyaları kaydetmeye sıra geldiğinde zorluklar bildirmiştir. Halüsinasyon/rüyalarda anima arketipinden çok animus arketipine rastlanması erkek katılımcıların rüyalarını bildirirken kadınsı özellikleri belirtmesinden kaçındıklarını düşündürmektedir.

Şizofren hastalar ve herhangi bir tanı almamış olan katılımcıların yetiştiği bölgelere göre sınıflandırması deniz, dağ ve ova kategorilerinde yapılmıştır. Dağlık yörede yetiştiğini ifade eden katılımcı sayısının düşük olması sebebiyle dağ ve ova kategorileri kara adı altında birlikte değerlendirilmiştir. Deniz ve karada yetişme durumuna göre kişilerin halüsinasyon/rüyada yer alan arketipsel sembollerinin dağılımları arasındaki farklar anlamlı bulunmamıştır. Ayrıca sembol sayısı ortalamaları ile de arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Katılımcılar yaşlarına göre üç gruba bölünerek alınmıştır. 17-28, 29-45 ve 45+ üstünde olmak üzere alınan yaş gruplarının halüsinasyon/rüya sembollerine göre dağılımları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yine bu yaş gruplarının sembol sayısı ortalamalarıyla da anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Halüsinasyon/rüyalarda tespit edilen dört arketipin yaşa göre anlamlı bir farklılığı görülmemektedir.

Jung ben’i (self) sistemindeki en önemli arketip olarak almıştır. Bilinçaltının tüm yönlerini dengeleyen ben, kişiliğin tüm yapısına birlik ve istikrar kazandırır. Kişinin tümünü temsil eden ben tam bir bütünleşmeye ulaşmaya çabalar. Jung ben’i kendini gerçekleştirmeye veya kendini kavramaya yönelik bir dürtüye veya ihtiyaca benzetmiştir. Jung hepimizin ulaşmaya çalıştığı tam bir birlik ve bütünlüğün çeşitli kültürlerde defalarca rastlanılan bir sembol olduğunu belirtmiştir. Halüsinasyon/rüyalarda yer alan arketiplerin öğrenim durumuna göre dağılımına baktığımızda İlkokul mezunu olanların %75’inde, ortaokul-lise mezunu olanların %71,4’ünde ve üniversite mezunlarının %27,8’inde self sembollerinin tespit edilmiştir. Öğrenim durumuna göre self sembollerinin dağılımları arasındaki fark anlamlı

bulunmuştur. İlkokul ve orta-lise mezunlarının self sembollerinin üniversite mezunlarına oranla daha fazla olduğu gözlenmiştir. Bu da öğrenim düzeyi arttıkça ortak benlikten gelen bilgileri kullanma dağılımını etkilediği görülmektedir. Bunun yanında self sembol sayısı ortalamaları arasındaki fark da anlamlı bulunmuştur. Farkın kaynağının tespit edilmesi amacıyla yapılan Tukey testi sonucunda, ortaokul-lise mezunlarının self sembol sayısı ortalamaları ($\bar{X}=0,86$) üniversite mezunlarının sembol sayısı ortalamalarından ($\bar{X}=0,28$) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Yine parametrik olmayan karşılaştırmada ilkokul ve üniversite mezunlarının ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. İlkokul ve orta-lise ortalamalarının üniversite mezunlarının halüsinasyon/rüyalarında gördükleri self sembollerini ortalamalarından yüksek olması yine öğrenim düzeyi arttıkça sembollerin görülme sıklığının da azaldığını göstermektedir. Öğrenim durumuna göre diğer sembol sayısı ortalamaları arasındaki farklar anlamlı bulunmamıştır.

Ezoterik sözcüğü bir öğretiyi ya da verilen herhangi bir bilginin gizli içeriği olarak anlamlandırılabilir. Sanatsal bir sunumda, rüyalarda, hezeyanlarda, çizimlerde ve çağrışım sağlanabilen birçok algısal bütünlükte, bilinçaltı yaşantılara sebebiyet veren semboller yer alır. Bu semboller daire, üçgen, mandala, spiral, dalga şekillerinde olabileceği gibi ilk görünüşte hiçbir anlam yüklenmeyecek tarzda tamamen belirsiz çizimlerden de oluşabilmektedir. Ezoterik sembol sözlüklerinden ve birçok kaynaktan tespit edilen bu şekilleri şizofreni tanısı alan ve almayanların sesli ve sessiz ortamda uygulanmış çizimleriyle karşılaştırdığımızda iki grubun sesli ortamda elde edilen ezoterik sembol sayı ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Çevresinde trafik, insan, müzik gibi dikkat dağıtıcı sesler var iken çizdirilen çağrışımsal çizimlerde iki grup katılımcıları arasında ezoterik sembol sayısı ortalamaları bakımından fark görülmektedir. Şizofreni tanısı almayanların sesli ortamda ezoterik sembol sayısı ortalamaları şizofreni tanısı alanların ortalamalarından anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Yine aynı şekilde sessiz ortamda yapılan çizim uygulamalarında da şizofreni tanısı almayanların çizimlerindeki ezoterik sembol sayısı ortalamasının şizofreni tanısı alanlara kıyasla yüksek olduğu görülmektedir. Ceylan, nesne benliğini kişisel ortak benliğin nesnelere karşılaşıp dışlamaya uğramasıyla, bu sırada nesneden ve kendi bedeninden elde edilmiş bilginin bilişsel olarak değerlendirilmesiyle ortaya çıkan düşünsel, duyuşsal ve davranışsal yönelimler/kalıplar bütünü olarak tanımlamıştır.

Şizofreni hastalarının çizimleri incelendiğinde ortak benliğe ilişkin ezoterik semboller görülmekle birlikte nesne benliğine ilişkin bilgilere dair çizimlere-resimlere rastlanmamıştır. Bununla birlikte yine de şizofreni tanısı almamış olan kişilerin çizimlerinde rastlanan ezoterik sembol sayısı ortalamasından düşük çıkmıştır. Ceylan'a göre çocukluk yaşlarından itibaren bedenlerin başka zihinlerin altında kullanımına alışması nesne benliği zincirinin kurulmasını kolaylaştırır. Bu durum da içinde ikiden fazla kuşağın yer aldığı geniş ailelerde daha mümkün görünmektedir. Geniş ailelerde çekirdek ailelere kıyasla hem çocuğun hem de aile büyüklerinin birbirlerinden isteklerde bulunması yaygın görülmektedir. Şizofreni hastalarının nesne benliği geliştirmesinde nesnelere ve kendi bedeninden elde edilmiş bilginin bilişsel olarak değerlendirilmesinin önemini vurgulamak gerekmektedir. Ceylan'a göre benliği bir arada tutacak, ona bütünlük kazandıracak olan bilginin yanı sıra ondan daha çok enerjidir, dolayısıyla ortak benlikten gelen kanalların belli bir düzeyin altına düşerek daralmaması önem taşır, yoksa benlik bütünlüğünün sağlanması ya/ya da korunması zora girer (şizofrenik yapılar). Şizofreni tanısı almış bireylerin çizimlerinde ortak benliğe ait sembollere tanı almamış olan kişilere kıyasla az rastlanır olması bu bulguyu doğrulamaktadır. Böylelikle çocuğun gelişim evrelerinde ortak benlikten nesne benliğine geçiş sürecini sağlıklı bir şekilde atlatması benlik bütünlüğünü koruması açısından önem arz etmektedir.

Aile yapılarına göre katılımcıların ezoterik sembol sayıları karşılaştırıldığında gerek sesli gerekse sessiz ortamda çekirdek ve geniş ailede yetişenlerin çağrışımsal çizimlerinden elde edilen ezoterik sembol sayısı ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Aile yapılarına göre çizimlerde görülen arkaik semboller fark yaratmamaktadır.

Sesli ortamda yapılan çizim uygulamalarında kadınların erkeklere nazaran ezoterik sembol sayısı ortalamaları erkeklerin ortalamalarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bu bakımdan cinsiyete göre sesli ortamdaki ezoterik sembol sayısı ortalamaları arasındaki fark anlamlı görülmektedir. Cinsiyete göre sessiz ortamdaki ezoterik sembol sayısı ortalamaları arasındaki fark ise anlamlı bulunmamıştır. Sessiz ortamda erkeklerin çizimlerinde rastlanan ezoterik sembollerin ortalama olarak kadınlarınkine yaklaştığı gözlenmiştir.

Yetiştığı coğrafi bölgeye göre sesli ortamdaki ezoterik sembol sayısı ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Deniz ve karada yetişen kişilerin halüsinasyon/rüyalarında rastlanan arketiplerin dağılım ve ortalamaları açısından anlamlı bir fark görülmemesine rağmen çizimlerde bu oran değişmiştir. Deniz bölgesinde yetişenlerin sesli ortamdaki ezoterik sembol sayısı ortalamaları karada yetişenlerin ortalamalarından anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Yetiştığı coğrafi bölgeye göre sessiz ortamdaki ezoterik sembol sayısı ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. Yetişilen coğrafi bölgenin gürültülü ortamlarda arkaik sembollerini yansıması yönünden önemi olduğu düşünülmektedir.

Yaş gruplarına göre baktığımızda sesli ortamda ezoterik sembol sayısı ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Sessiz ortamda ise ezoterik sembol sayısı ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur. 17-28 yaş grubunun sessiz ortamdaki ezoterik sembol sayısı ortalamalarının 29-45 yaş grubunun ortalamalarından anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmektedir. Aynı şekilde 17-28 yaş grubunun sessiz ortamdaki ezoterik sembol sayısı ortalamalarının 45 üstü yaş grubunun ortalamalarından anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Bulgular kısmında Tablo 18 incelendiğinde yaş düzeyi arttıkça çizimlerde rastlanan arkaik semboller ortalamasının da azaldığı görülmektedir. Jung, arketiplerin çocuklar tarafından üretilmesini dikkat çekici bulmuştur. Bunun sebebi olarak da çocukların tarihsel nakillerle hiçbir doğrudan bağlantıları olmadığına değinir. Arketipler kökleri ilksel olan arkaik yapılardır. Aynı şekilde öğrenim düzeyi arttıkça halüsinasyon/rüyalarda rastlanan sembol sayısı dağılım ve ortalamalarının da azaldığı görülmekle birlikte yaş ve eğitimin ortak benlikten uzaklaştırıcı etkisi olduğunu düşündürmektedir. Halüsinasyon / rüya sembol toplamı ile ezoterik sembol toplamı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunması bu kıyaslamayı yapmaya olanak sağlamaktadır.

Öğrenim durumuna göre sesli ortamda ezoterik sembol sayısı ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Aynı şekilde öğrenim durumuna göre sessiz ortamda ezoterik sembol sayısı ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Sesli ve sessiz ortamda elde edilen ezoterik sembol sayılarının karşılaştırılması sonucunda iki değişkenin ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmazken iki değişken arasındaki korelasyon incelendiğinde sesli ortamdaki ezoterik sembol sayıları

ile sessiz ortamdaki ezoterik sembol sayıları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Son olarak halüsinasyon / rüya sembolleri ve çizimlerde rastlanan ezoterik semboller arasındaki ilişkiye bakıldığında halüsinasyon / rüya sembol toplamı ile ezoterik sembol toplamı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Halüsinasyon / Rüya sembol toplamı arttıkça ezoterik sembol toplamı da artmaktadır. Bu korelasyon da gerek halüsinasyon/rüyalarda gerekse çizimlerde aranan ezoterik sembollerin ortak yapıları veren arkaik semboller olması bakımından anlamlı bulunmaktadır. Yalnızca halüsinasyon / rüyaları veya yalnızca çizimleri kendi içinde karşılaştırmaktan çok birbirleri arasında da karşılaştırma yapma ve bağ kurmaya yardımcı olmaktadır.

Araştırmanın kısıtlılığı olarak görülen katılımcı sayısının azlığı ve geniş aileden gelen kadın şizofren hastalarının yokluğu gibi olumsuz etkenlerin iyileştirilerek daha kapsamlı bir araştırma yürütülmesi, bu araştırmayla birlikte sonuçlarının şizofreni hastalarının psikoterapisine yönelik çalışmalar yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aile, (2016, 26 Mayıs), Vikipedi, Özgür Ansiklopedi, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Aile>
Erişim Tarihi: 19.08.2016.
- Altunay, E. “Ezoterizm Nedir?” <http://www.hermetics.org/Ezoterizm%20Nedir.html>,
Erişim Tarihi: 20.06.2016.
- Aslan, N. ve Arslan Cansever, B., 2007, “Okuldaki Sosyal Etkinliklere Katılımda Ebeveyn-Çocuk Etkileşimi (Kültürlerarası Bir Karşılaştırma)”, Ege Eğitim Dergisi 2007 (8)1: 113-13.
- Ateş, M., Mitolojiler ve Semboller “Ana Tanrıça ve Doğurganlık”, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2014.
- Ay, N.D., 2013, “Çocukluk Çağı Travmasının Şizofreni Kliniği İle İlişkisi”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Samsun, s:2
- Budak, S., Psikoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2000.
- Ceylan, M.E. vd., 2015, “Benlik Gelişiminin Nöropsikolojik Temelleri”, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry 2015; 7(3):255-264
- Ceylan, T.M., Nesne Benliği Psikofelsefi Bütünleştirme, Birinci Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2013.
- Ceylan, T.M., Ortak Benlik Nörofelsefi Temellendirme, Birinci Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012.
- Cirlot, J. E., A Dictionary Of Symbols, Second Edition, Routledge Taylor & Francis e-Library, London, 2001.
- Çiçek, A., 2013, “Sinemada Rüya Temsili ve Gerçeklik İlişkisi: Jungcu Yaklaşımla “Inception” Adlı Filmin Çözümlemesi”, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Sinema Ve Televizyon Anabilim Dalı, İstanbul, ss:47-48.
- Dökmen, Ü., 1983, “Pinokyo’nun Arketipler ve Ana Baba-Çocuk İlişkileri Açısından İncelenmesi”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:16, Sayı:2, ss:381-395.

Durmaz, H., 2011, “Şizofreni Hastasına Bakım Veren Aile Üyelerinin Özetkililik Düzeylerinin Bakım Yüküne Etkisinin İncelenmesi”, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, Erzurum, s:10.

Fontana, D., The New Secret Language of Symbols An Illustrated key to unlocking their deep and hidden meanings, Duncan Baird Publishers, First Edition, London, 2010.

Fordham, F., Jung Psikolojisinin Ana Hatları, Say Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2001.

Freud, S., Rüyaların Yorumu, Say Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2014.

Gibson, C., Semboller Nasıl Okunur? Resimli Sembol Okuma Rehberi, Yem Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2013.

Güleç, C. ve Köroğlu, E., Psikiyatri Temel Kitabı, Cilt:1, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1997.

Güneri E., 2008, “Şizofreni ve Bipolar Affektif Bozukluk Manik Epizod-Tanısı Almış Hastaların Rorschach Protokolü Açısından Karşılaştırılması”, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul, s:10.

Hunt J.V., 2008, “A Phenomenological Study Of The Dream-Ego In Jungian Practice”, Thesis submitted for Doctor of Philosophy Degree. School of Psychology, University of Western Sydney. p:133.

Jung, C.G., İnsan ve Sembolleri, Okuyan Us Yayınları, 4.Basım, İstanbul, 2009.

Kahraman, J., 2011, “Resim Sanatının Ezoterik Boyutları” Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Anabilim Dalı, Bolu, s:10

Karakaş, S., Kognitif Nörobilimler, Üçüncü Baskı, Nobel Tıp Kitabevleri, Ankara, 2010.

Kardeş Mert, C., “20.yy. Öncü Tiyatro Çalışmalarında Ezoterik Etkiler”, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s:4.

Kollektif Bilinçdışı, (2016, 4 Mart), Vikipedi, Özgür Ansiklopedi, https://tr.wikipedia.org/wiki/Kolektif_bilin%C3%A7d%C4%B1%C5%9F%C4%B1
Erişim Tarihi: 07.08.2016.

Köroğlu, E., DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2013.

Namlı, T., 2007 “Arketipsel Sembolizm Açısından Elif Şafak’ın “Pinhan” Romanının İncelenmesi”, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 2/4 Fall 2007, ss:1210-1230.

Öztürk, B., 2009, “Bingöl İli Örnekleminde Geniş ve Çekirdek Aile Yapılarında Anne-Çocuk İlişkisinin İncelenmesi”, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara, ss:12-13.

Öztürk, M.O., Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, 10. Basım, Nobel Tıp Kitapevleri, Ankara, 2004.

Özütek, Z. S., 2005, “Şizofrenide Aile ve Hasta Arasındaki Etkileşimin Hastalık Belirtileri ve Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul, s:6-20.

Rüya, (2016, 20 Ocak), Vikipedi, Özgür Ansiklopedi, <https://tr.wikipedia.org/wiki/R%C3%BCya>, Erişim Tarihi: 25.07.2016.

Schultz, D.P. and Schultz, S.E., Modern Psikoloji Tarihi, 2.Basım, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2002.

Sembol, (2016, 15 Mart), Vikipedi, Özgür Ansiklopedi, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Sembol> Erişim Tarihi: 03.08.2016.

Şahin, M.V., 1999, “Şizofreni: Klinik Özellikler, Tanı, Ayırıcı Tanı”, Psikiyatri Dünyası 1999;3:72-78

Ünal, V., 2013, “Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Boşanma Sorunu ve Din”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:6, Sayı 26, Bahar 2013,ss:588-602.

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Değerli katılımcı,

Bu anketin hazırlanış amacı Şizofreni tanısı almış ve almamış olanların çizimlerinde ve halüsinasyonlarında/rüyalarında arkaik sembolleri incelemektir.

Ankete verdiğiniz yanıtlar kişisel değil bir grup olarak değerlendirilecektir. Verdiğiniz yanıtlar kesinlikle gizli tutulacaktır. Bu araştırmanın dışında hiçbir yerde kullanılmayacaktır. Sizin bu anketteki sorulara vereceğiniz açık, samimi ve doğru yanıtlar araştırma sonuçlarının güvenilirliği açısından son derece önemlidir.

Katkılarınızdan dolayı teşekkürlerimi sunarım

Özlem Akkel-Yıldız

- 1- Cinsiyetiniz? Kadın () Erkek () Diğer ()
- 2- Yaşınız? 17-28() 29-45() 45+ ()
- 3- Öğrenim durumunuz? İlkokul () Ortaokul-Lise () Üniversite ()
- 4- Mesleğiniz nedir?
- 5- Yetiştüğünüz hanede aile üyeleri dışında(anne, baba, çocuk) yaşayan kimse var mıydı? Evet () Hayır ()
- 6- Hangi aile yapısında yetiştiniz? Çekirdek Aile () Geniş Aile ()
- 7- Hangi coğrafi yapıda büyüdünüz? Deniz () Dağ () Ova ()
- 8- Teşhisi konulan herhangi bir psikolojik rahatsızlığınız var mı?
Evet () Hayır ()

Varsa belirtiniz:

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI VE SOYADI: ÖZLEM AKKEL YILDIZ

DOĞUM YERİ VE TARİHİ: İSTANBUL 1983

E-MAIL: ozlemakel@gmail.com

TELEFON: 05369306068

EĞİTİM DURUMU

2014-2016 ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ KLİNİK PSİKOLOJİ YÜKSEK LİSANS

2002-2006 DİCLE ÜNİVERSİTESİ PSİKOLOJİ LİSANS